

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1901

Andra Kammaren.

N:o 18.

Tisdagen den 26 mars.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

§ 2.

Statsrådet m. m. herr *J. E. von Krusenstjerna* öfverlemnade Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående fördelning af besparingar å sjetta hufvudtitelns anslag till jordbruket, handeln och näringarna.

Den kongl. propositionen bordlades.

§ 3.

Anmäldes och godkändes statsutskotters förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om inrättande af nya tjenster vid statens jernvägar samt om löneförbättring för vissa grupper af den derstädes anställda personalen;

n:o 30, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till nya byggnader och anläggningar samt ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade jernvägar äfvensom till fortsättande af statens jernvägsbyggnader; och

n:o 31, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter fiskaren Hans Martin Larssons i Klätta aflidna hustru Anna Larsson, född Alfsdotter.

§ 4.

Ordet lemnades på begäran till herr Kardell, som yttrade: *Interpellation.*
Herr grefve och talman, mina herrar! Med anledning af det tal om missförhållanden, som skulle råda i befodringsväsendet vid flottans officerskår och som för någon tid sedan skulle hafva visat sig i en inom nämnda kår inträffad befodran, hvilken för närvarande är föremål för allmänhetens uppmärksamhet, samt då det är af vigt, att full

Andra Kammarens Prot. 1901. N:o 18.

klarhet i nämnda hänseende vinnes, och det så snart som möjligt, på det att denna fråga måtte varda bragt ur världen före den stundande behandlingen af den stora försvarsfrågan och specielt af femte hufvudtiteln, får jag härmed vördsamt anhålla om kammarens tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet framställa följande interpellation:

Anser herr statsrådet och chefen för kongl. sjöförsvarsdepartementet, att nu gällande bestämmelser för befordran till högre grad än kapten inom flottan äro tillfredsställande eller, om så icke är förhållandet, hvilka åtgärder är herr statsrådet och chefen för kongl. sjöförsvarsdepartementet beredd att i detta hänseende tillstyrka Kongl. Maj:t?

Den af herr Kardell sålunda gjorda hemställan blef af kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogos hvar för sig och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts nedannämnda, å kammarens bord hvilande propositioner till Riksdagen:

angående upplåtande till landtförsvaret af mark, tillhörande *dels* indragna militiebostället n:is 17 och 22 Rinkaby i Kristianstads län, *dels* ock den från förra militiebostället n:o 1 Åhus i samma län afsatta kronopark;

angående försäljning till Karlshamns stad af öarna Frejsholmen och Boön med tillhörande skär och vattenrätt;

angående anslag till nybyggnads- och ändringsarbeten m. m. vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund;

angående vissa utdikningar af myrmarker inom Tärna kapellförsamling af Vesterbottens län;

angående fortsatta åtgärder till förekommande af skogshärjning af insekten nunnan; och

angående upplåtelse af tomtplatser å kronoparken Bjurfors i Kopparbergs län.

§ 6.

Härefter föredrogos och hänvisades till Riksdagens särskilda utskott n:o 1 herr *O. Nylanders* motion, n:o 177, och herr *K. Almqvists* motion, n:o 178.

§ 7.

Efter föredragning vidare af statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet, lemnades ordet till

Herr Pehrson i Törneryd, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att kammaren ville besluta, att det nu föredragna

statsutskottsutlåtandet n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, måtte få uppföras främst på föredragningslistan för morgondagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden.

Jemte det ifrågavarande utlåtande åter bordlades, biföll kammaren hvad herr Pehrson sålunda hemställt.

§ 8.

Föredrogos, men blefvo åter bordlagda bankoutskottets memorial n:o 7, sammansatta banko- och lagutskottets memorial n:o 2 samt lagutskottets utlåtanden n:is 35 och 36.

§ 9.

Justerades protokollutdrag.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande n:o 3, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 5 i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>M. Arhusiander</i>	.....	under 12 dagar fr. o. m. d. 29 d:s,
»	<i>C. J. Öberg</i>	.....	» 4 » » » 27 »
»	<i>J. Bengtsson</i> i Bjernalt	.....	» 12 » » » 30 »
»	<i>P. Jönsson</i> i Färeköp	.....	» 13 » » » 28 »
»	<i>J. Eriksson</i> i Lindehult	.....	» 14 » » » 28 »
»	<i>A. G. Andersson</i> i Himmelsby	.....	» 14 » » » 28 »
»	<i>C. J. Jakobson</i>	.....	» 14 » » » 28 »
»	<i>C. G. Johansson</i> i Aflösa	.....	» 14 » » » 28 »
»	<i>C. Bergström</i> i Skidsta	.....	» 4 » » » 27 »
»	<i>A. Olsson</i> i Tylleröd	.....	» 12 » » » 29 »
»	<i>E. Hj. Sjövall</i>	.....	» 14 » » » 29 »
»	<i>A. T. Pettersson</i> i Österhaninge	.....	» 12 » » » 29 »
»	<i>P. Törnqvist</i>	.....	» 12 » » » 28 »
»	<i>C. F. Petersson</i> i Dänningelanda	.....	» 14 » » » 30 »
friherre	<i>C. W. Ericson</i>	.....	» 6 » » » 28 »
herr	<i>K. A. Danielsson</i>	.....	» 14 » » » 28 »
»	<i>O. Larsson</i> i Bratteberg	.....	» 14 » » » 28 »
»	<i>J. E. Biesert</i>	.....	» 10 » » » 30 »
»	<i>E. F. W. Meyer</i>	.....	» 10 » » » 30 »
»	<i>S. A. G. Sundberg</i>	.....	» 13 » » » 29 »
»	<i>J. G. Hazén</i>	.....	» 14 » » » 28 »
»	<i>C. M. Ericsson</i> i Jönköping	.....	» 13 » » » 29 »

herr	<i>O. A. Brodin</i>	.....	under 14 dagar fr. o. m. d. 28 d:s,
»	<i>N. Nilsson</i>	i Skärhus.....	» 10 » » » 30 »
»	<i>A. Henricson</i>	.....	» 14 » » » 28 »
»	<i>A. Petri</i>	.....	» 14 » » » 28 »
»	<i>K. E. L. Darin</i>	... under 10 dagar fr. o. m. d. 1 nästk. april	
och	<i>C. A. J. Fagerlund</i>	» 4 » » » 9 » » .	

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,56 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.

Onsdagen den 27 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande mars.

§ 2.

Svar å interpellation. Ordet lemnades på begäran till

Chefen för sjöförsdepartementet herr statsrådet Dyrssen: Herr greve och talman, mina herrar! Riksdagens Andra Kammare har lemnat bifall till en af dess ledamot, herr Kardell, gjord anhållan att få till mig framställa följande spörsmål:

»Anser herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, att nu gällande bestämmelser för befordran till högre grad än kapten inom flottan äro tillfredsställande eller, om så icke är förhållandet, hvilka åtgärder är herr statsrådet beredd att i detta hänseende tillstyrka Kongl. Maj:t?»

I anledning häraf får jag anföra:

Enligt regeringsformen skall vid befordringar afseende fästas endast på förtjenst och skicklighet. I olikhet med hvad förhållandet är vid armén, der hvarje regemente har sin egen chef, hvilken jemte vederbörande fördelningschef har att i stadgad ordning afgifva befordringsförslag, en hvar för sina underlydande, kan i flottan, hvars officerare utgöra en kår, utan särskild chef, motsvarande anordning icke genomföras. År 1892 den 21 december utfärdades emellertid en så lydande generalorder:

Kongl. Maj:t har i nåder befallt,

1:o att förslag för befordran till kommandör- och kommandörkapitensgraderna vid kongl. flottan skall hädanefter afgifvas af en kommission, bestående af:

Chefen för flottans stab,
 Chefen för marinförvaltningen,
 Stationsbefälhafvaren i Karlskrona och
 Stationsbefälhafvaren i Stockholm;

2:o att sagda kommission skall för ofvannämnda ändamål, på derom i kommandöväg utfärdad kallelse, sammanträda i Stockholm i januari månad årligen, skolande kommissionen inom samma månads utgång till chefen för kongl. sjöförsvarsdepartementet afgifva förslag för befordran:

till kommandör: — å 2 kommandörkapitener af 1:a grad;

till kommandörkapiten af 1:a grad: — å 3 kommandörkapitener af 2:a grad samt

till kommandörkapiten af 2:a grad: — å 5 kapitener; och

3:o att, för den händelse extra sammanträde af sagda kommission pröfvas erforderligt, Kongl. Maj:t vill derom i kommandöväg utfärda order.

Stockholms slott den 21 december 1892.

På nådigste befallning:

J. Christerson.

Otto Lindbom.

Denna anordning har naturligtvis till ändamål att tjena departementschefen till ledning vid afgifvande af underdåniga befordringsförslag. Anordningen förer emellertid med sig den olägenhet, att förslaget icke är begränsadt till närmast förestående befordran, utan afser hvarje befordran till kommandör- och kommandörkapitensgraderna, som kan ifrågakomma, intill dess kommissionen å nyo sammanträdt, hvarigenom kan inträffa, att förslaget upptager namn å personer, som först flera år senare kunna komma i fråga att befordras. Detta förhållande, som visat sig innebära en oegentlighet, medför äfven den olägenheten, att offentliggörandet af det afgifna förslaget gifvetvis blir synnerligen otjenligt, hvarför ock kommissionen antagit och i sin arbetsordning infört en bestämmelse af följande innehåll:

»Protokoll föres icke vid kommissionens sammanträden och hvad som dervid tilldrager sig skall af kommissionens ledamöter hemlighållas.»

Nödvändigheten af en förändring i nyssnämnda genom generalordern år 1892 gifna bestämmelser har nu tydliggen framträdt.

Denna förändring bör enligt min åsigt gå ut derpå att, med vidhållande af syftet med nämnda generalorder, nemligen att bereda departementschefen tillgång till erforderliga upplysningar i förekommande befordringsfrågor, söka undvika de olägenheter, som visat sig vara förenade med den nuvarande ordningen, hvarmed ock skulle ernås, att de kraf på offentlighet, hvilka härutinnan med rätta förfinnas, skulle kunna tillgodoses.

Svar å interpellation.
 (Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

Herr Kardell: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet få frambara uttrycken af min tacksamhet för den beredvillighet, med hvilken herr statsrådet besvarat den af mig framställda interpellationen.

Anledningen till densamma är att söka i en viss oro och jäsning i sinnena, som rådt under senare tider och som har sin grund i talet om en viss befodringsfråga.

Jag ber emellertid att få uttala den förhoppningen, att, efter den upplysning, som lemnats af herr statsrådet, denna oro måtte lägga sig och lugn i sinnena åter måtte inträda. För öfrigt vill jag tillägga, att jag icke har något ytterligare att säga till hvad herr statsrådet nu yttrat.

Herr Staaff: Det är visserligen möjligt, att en och annan ledamot af kammaren kan hysa den föreställningen, att lugn i sinnena åter skulle inträda — såsom uttrycket föll sig — därför att herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet nu har, såsom herr Kardell tacksamt erkände, villigt gått hans önskan till mötes med ett svar — jag vet icke, i fall möjligen denna tacksamhet kan vara ömsesidig, i det att herr sjöministern också å sin sida hyst erkännande för den villighet, med hvilken herr Kardell framställt sin fråga — men för min del måste jag be att få betona, att jag tror icke, att åtminstone hos dem, hvilka hafva fäst på någon noggrannare uppmärksamhet vid hela ärendets behandling och på samma gång fäst på någon noggrannare uppmärksamhet vid den grad af rättssäkerhet, som våra nuvarande krigslagar skänka — jag tror icke, säger jag, att hos dem oron kan sägas vara stillad. Så länge en lag innehåller, såsom strafflagen för krigsmagten det gör, en uttrycklig princip derom, att hvar och en, som blifvit på det summariska sätt, som en bestraffning i disciplinväg innebär och förutsätter, belagd med straff, också eger rätt att draga frågan om denna bestraffning inför domstol och få den pröfvad uti fullt laga form, men likväl, oaktadt denna princip uttalats, det är möjligt, att vissa krigsmän blifva helt och hållet undandragna den förmånen, som ligger uti att blifva dömda först efter ransakning och dom, så länge tror jag icke, att oron är stillad uti de sinnen, som vörda konstitutionen och som sätta bland det högsta af hvad vi ega just denna förmån, att hvarje medborgare, både de lägsta och de högsta, skola kunna ega rätt att gå till laga domstol. Det är denna princip, som man sett gäckas och sett den gäckad på ett upprörande sätt under dessa dagar. På *den* saken hafva vi icke fått något svar. Och om det också må vara åtminstone så mycket vunnet, som att man fått ett uttryckligt erkännande från statsrådsbanken derpå, att de handlingar, som en befodringskommission afgifver, äro offentliga — något, som är ganska förmånligt, eftersom för 4 dagar sedan, enligt min egen erfarenhet, ett annat svar gafs i det departement, som står under det interPELLERADE statsrådets vårdnad — så är dermed ingalunda hela saken förbättrad och bragt i ett sådant läge, att man verkligen kan anse, att hvad som här blifvit feladt är förklaradt och

att Riksdagen kan med lugn se till försvarsväsendets skötsel i denna del. *Svar å interpellation.*

Det skulle varit särdeles kärt, om, sedan herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet nu infunnit sig i Riksdagen för att svara på den fråga, som blifvit framställd, han till äfventyrs också dertill skulle vilja lägga en lugnande förklaring, afseende att försakra kammaren om att herr statsrådet för sin del instämmer uti den uppfattningen, att hvarje krigsman bör hafva rätt att, såsom jag sade, blifva dömd af laga domstol och således få en i disciplinväg summariskt ålagd bestraffning pröfvad af sådan domstol, och att herr statsrådet för sin del ville medverka till att lagen ändras på så sätt, att de missbruk, som för närvarande kunna ifrågakomma till följd af lagens ofullkomlighet, varda helt och hållet undanröjda.

(Forts.)

Häruti instämde herrar *Zetterstrand* och *Segerdahl*.

Herr Hedin i Stockholm: På den fråga, som af interpellanten blifvit framställd, skulle denne icke hafva kunnat få ett svar, som varit mera tillfredsställande i förhållande till innehållet och formuleringen af hans eget spörsmål. Han har sålunda haft skyldighet att förklara sin belåtenhet med hvad herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet har behagat svara, och jag kan icke säga annat, än att herr statsrådet icke uti *frågans* beskaffenhet hade anledning att säga annat, än hvad han har sagt.

Ja, interpellanten är, såsom vi hörde, belåten. Det är med honom som med naturen — *natura paucis contenta* —; han är nöjd med litet, och det är ju en vacker egenskap. Men jag anser, att det är riktigast af mig att redan nu låta honom veta, att det lugn, åt hvilket han antydte, att han ämnar öfverlåta sig efter det svar, han fick från statsrådsbänken, kommer att störas. Ja, jag tror det, ty jag vet, att han är en fredsälskande man, och det blir icke fred. Jag kommer att störa honom, därför att han så illa begagnat det tillfälle, han hade, då han interPELLERADE herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet, att han i sjelfva verket icke har så mycket som ens rört vid något af det, som här har varit i fråga och som här står på spel. Det har en vida längre gående innebörd än frågan om, huruvida herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet nu är benägen att företaga någon ändring eller föreslå någon förändring i en förordning i generalorders-form, hvilket är en af de många vidunderligheter, som höra till innehållet i denna fråga. Det är här fråga icke om lämpligheten af dessa bestämmelser, utan det är fråga om lagligheten, om grundlagsenligheten af den bestämmelse, om hvars ändring det nu talas, och det är fråga om grundlagsenligheten af den tillämpning, som denna har fått. Det är en fråga af så stor omfattning, att den expedieras icke ur världen genom en interpellation, äfven om den interPELLERADE, såsom jag redan erkänt, svarar tillräckligt fullständigt på det, som interpellanten har begärt att få veta, utan den frågan får nog behandlas från andra synpunkter. Och det lär väl då ock blifva nödvändigt att använda andra metoder för att bringa

Svar å interpellation. klarhet derom, huru vida ej grundlagen blifver allt mera — för hvarje år, som går — okänd inom Konungens råd.
(Forts.)

Chefen för sjöförvarsdepartementet herr statsrådet Dyrssen: Då de siste talarne aktat skäligt att ingå på pröfning af en bestraffningsåtgärd, som på sista tiden låtit mycket tala om sig, ber jag att få framhålla — hvad som icke synes stå alldeles klart för alla — att det icke är chefen för sjöförvarsdepartementet, som ålagt denna bestraffning, utan att det är Kongl. Maj:t i kommandoväg, på tillstyrkan af chefen för sjöförvarsdepartementet. Det finnes sålunda ett protokoll i kommandoärenden öfver denna sak, och expeditionen är också utfärdad »på nädigste befällning». Detta protokoll kan, som herrarne veta, utaf konstitutionsutskottet infordras. Jag står sålunda i konstitutionellt ansvar för hvad jag i denna sak har gjort, men jag hoppas och förmodar, att kammaren icke önskar, att detta konstitutionella ansvar skall af mig utkrävas på annat sätt än det, som grundlagen föreskrifver.

Herr Hedin i Stockholm: Med anledning af hvad chefen för sjöförvarsdepartementet nu anført får jag härmed göra en erinran om något som jag hittills näppeligen trott kunna vara okänt för någon man i detta land, som i någon mån eller under någon tid haft något att göra med offentliga ärenden, nemligen att den myndighet, som omtalas i 15 § af regeringsformen, är en administrativ myndighet, omgifven af de svagaste konstitutionella garantier, som vår grundlag känner. Denna 15 § regeringsformen handlar icke om någon domaremyndighet. Men här har man utfört en domsåtgärd, som resulterat i en bestraffning. Tror man sig kunna åberopa såsom källan för en sådan magtutöfning en paragraf i vår grundlag, beträffande hvilken — jag upprepar det — jag icke kunde tro, att någon skulle vara okunnig om hvad den i själfva verket ger för magt åt Kongl. Maj:t, nemligen en administrativ myndighet, hvilken man har i det närmaste afklädt allt konstitutionellt ansvar? Deremot innehåller denna paragraf alls inga bestämmelser, som lägga domaremyndighet i Kongl. Maj:ts hand. Detta förvärrar saken ytterligare och torde väl utgöra anledning till den allra svåraste af anmärkningarne beträffande denna i många afseenden mycket betänkliga sak.

Herr Staaff: Med afseende å herr statsrådet Dyrssens senaste anförande ber jag få erinra kammaren derom, att jag icke har på något sätt, såsom han uttryckte sig, ingått i pröfning af en bestraffningsåtgärd, utan jag har uttalat, att det är betänkligt, att en person, en militär, som blir träffad af en bestraffning i disciplinär väg, icke har tillfälle att draga en sådan åtgärd inför laga domstols pröfning. Detta är hvad jag sagt. Det är således en lagprincip, en stor lagprincip, som jag här har dragit in under öfverläggning, och rörande hvilken jag anhållit om ett uttalande af herr statsrådet. Detta svar har jag emellertid icke fått, utan i stället ett svar, som på intet sätt träffar hvad jag yttrat.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet Dyrssen: *Svar å interpellation.*
 Den siste talaren på stockholmsbanken har till mig framställt den frågan, hvilken ändring i strafflagen och dertill hörande författningar skulle göras för att förekomma det, som han har anmärkt. Denna fråga kan jag icke på stående fot besvara. Ja, jag kan icke ens säga, om det öfver hufvud är lämpligt att göra några ändringar alls. Jag är snarare böjd att tro, att det är bra som det är. I alla händelser har jag intet förslag att på rak arm framlägga.

(Forts.)

Herr Staaff: För detta sista klara svar ber jag att få tacka herr statsrådet. Det svaret utgör visserligen sannolikt ett slags afslutning på denna debatt, men torde komma att utgöra utgångspunkten för nya.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne afslutad.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts proposition angående fördelning af besparingar å sjettc hufvudtitelns anslag till jordbruket, handeln och näringarna.

§ 4.

Sammansatta banko- och lagutskottets härefter föredragna utlåtande n:o 3, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 5 i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, blef af kammaren godkänt.

§ 5.

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, inncfattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkten 1.

Bifölls.

Punkten 2.

Kongl. Maj:tt hade föreslagit Riksdagen att på ordinarie stat bevilja *dels* till aflöning åt två andre bibliotekarier i kongl. biblioteket 6,000 kronor att för en hvar af dem utgå med 1,800 kronor såsom lön och 1,200 kronor såsom tjänstgöringspenningar och med rätt till ålderstillägg i likhet med kongl. bibliotekets nuvarande amanuenser, *dels ock* såsom förhöjning i det med det särskilda anslaget å 1,500 kronor till eftermiddagsservis sammanförda anslaget till vikariatsersättning m. m. ett belopp af 2,500 kronor, hvilket anslag i sådant fall skulle upptagas till belopp af 10,000 kronor under den förändrade

*Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.*

*Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.*

rubriken »till vikariatsersättning, arfvoden och flitpenningar åt extra biträden, renskrifning, eftermiddagsservis m. m.»

Utskottet hemställde,

(Forts.)

att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, må på ordinarie stat bevilja:

a) till aflönning åt en amanuens vid kongl. biblioteket 3,000 kronor, att utgå med 1,800 kronor såsom lön och 1,200 kronor såsom tjänstgöringspenningar, och med rätt till ålderstillägg i likhet med kongl. bibliotekets öfriga amanuenser; samt

b) såsom förhöjning i det med det särskilda anslaget å 1,500 kronor till eftermiddagsservis sammanförda anslaget till vikariatsersättning m. m. ett belopp af 2,500 kronor, hvilket anslag i sådant fall upptages till belopp af 10,000 kronor under den förändrade rubriken: »Till vikariatsersättning, arfvoden och flitpenningar åt extra biträden, renskrifning, eftermiddagsservis m. m.»

I fråga härom anförde:

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Visserligen har statsutskottet i denna fråga varit enhälligt. Men denna enhällighet, som på senare tider blifvit nästan en stående regel i statsutskottets betänkanden, verkar onekligen mindre imponerande nu än förr, då enhälligheten stundom på ett helsosamt och förtroendeingifvande sätt vexlade med frågor, der afvikande meningar voro uttalade. Dessutom är det ju hvarje representants rätt, ja, till och med hans skyldighet att vid en frågas förberedande behandling icke endast räkna rösternas mängd utan äfven väga de anförda skälens halt och beskaffenhet.

Då nu enligt min mening här föreligger ett kulturkräf — viktigare måhända, än vid första påseendet kan tyckas — skall jag tillåta mig att något litet skärskåda skilnaden mellan Kongl. Maj:ts proposition och utskottets förslag samt de å ömse sidor framförda skälen. Skilnaden besticker sig, såsom herrarne torde hafva funnit, väsentligen deruti, att medan Kongl. Maj:t föreslagit två nya ordinarie tjänstemän vid kongl. biblioteket, med en lön af 3,000 kronor hvardera, äfvensom en förhöjning af anslaget till vikariatsersättning med mera af 2,500 kronor, så har statsutskottet endast velat bevilja lön åt en ny ordinarie tjänsteman jemte den äskade vikariatsersättningen, hvaremot utskottet helt enkelt afprutat lönen åt den andre tjänstemannen. Det är också en annan liten skilnad mellan förslagen, i det att Kongl. Maj:t har velat kalla de nya tjänstemännen »andre bibliotekariere», medan statsutskottet ansett, att titeln »amanuens» vore nog, en skilnad af så liten portée, att jag här icke aktar nödigt att inlåta mig derpå. Hufvudsaken är, som sagdt, att utskottet afprutat den ena af de beräknade effektiva arbetskrafterna.

Det hufvudargument eller, rättare sagdt, det *enda* argument, som statsutskottet för en sådan åtgärd anført, är en jembörelse mellan staten för universitetsbiblioteket i Upsala, sådan den blifvit faststald år 1898, och kongl. bibliotekets nuvarande stat. Utskottet har der-

vid ordagrant anført, hvad universitetsbibliotekarien dr Annerstedt yttrade i en embedsskrivelse, som finnes intagen i statsverkspropositionen för nämnda år. Der resonnerar universitetsbibliotekarien som så, att biblioteket i Upsala är ungefär lika stort som biblioteket i Stockholm; det är ungefär samma arbete vid båda biblioteken, och de hafva lika viktiga uppgifter; universitetsbibliotekets användning är icke heller mindre än användningen af kongl. biblioteket, hvadan också staten för de båda biblioteken bör vara den samma, omfattande en chef, två bibliotekarier och fyra amanuenser.

Mot detta resonnement, som af universitetsbibliotekarien år 1898 fördes i afsigt att bringa arbetskrafterna vid biblioteket i Upsala upp till samma antal som vid kongl. biblioteket, kan emellertid göras åtskilliga invändningar af vigt. Först och främst är det nog icke alldeles så, att användningen af de båda biblioteken är lika stor; detta framgår af officiella siffror, som jag har tillgängliga från de båda biblioteken. Vid Upsala universitetsbibliotek uppgick nemligen år 1898 antalet besökande till 6,392, vid kongl. biblioteket i Stockholm deremot samma år till 26,384, således å senare stället till mer än fyra gånger så många. Sant är visserligen, att antalet utlånade volymer i Upsala nämnda år uppgick till 47,584 och i Stockholm till 53,969; men detta jemte andra omständigheter, som jag här förbigår, tyder afgjort på, att beräkningsgrunden i sistberörda afseende måtte hafva varit något olika vid de båda biblioteken. Då emellertid de besökandes antal vid kongl. biblioteket är mer än fyra gånger så stort, torde redan häraf vara klart, att detta bibliotek också har ett vida större arbete att förrätta.

Vidare ber jag få framhålla, att Upsala bibliotek är beläget i en universitetsstad, der det finnes god tillgång på extra biträden. Det är en ren fördel för många studenter att i egenskap af frivilliga biträden få taga kännedom om bibliotekets skatter på nära håll och lära känna dess arbetssätt. Icke så i hufvudstaden, der kampen för tillvaron på ett helt annat sätt tager hvars och ens krafter i anspråk; der är det icke så lätt att få extra oafflönade biblioteksbiträden.

Kongl. biblioteket har dessutom en alldeles säregen och stor uppgift att fylla såsom nationalbibliotek. I dess reglemente af den 9 november 1877 stadgas nemligen, att kongl. biblioteket, hvilket är ämnadt att såsom ett nationalbibliotek innehålla en så vidt möjligt fullständig samling af svensk litteratur, skall särskildt lägga sig vinn om denna samling och att den blir katalogiserad. Biblioteket har också en enastående samling af inhemsk litteratur, större än någon annan i vårt land, ja, i hela världen. Men med katalogiseringen af dessa svenska literaturalster, särskildt för äldre tid, ligger kongl. biblioteket efter i följd af brist på arbetskrafter; och detta, ehuru åtskilliga af bibliotekets extra ordinarie tjänstemän i hög grad oegenlyttigt offrat icke obetydligt med tid utöfver den lagstadgade för att drifva katalogiseringsarbetet framåt.

Slutligen tillkommer också arbetet på accessionskatalogen. Sedan år 1886 utgifves nemligen årligen från kongl. biblioteket en förteckning, som upptager tillväxten af utländsk litteratur icke blott vid kongl. biblioteket utan äfven vid öfriga större bibliotek inom landet,

*Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.
(Forts.)*

Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.

(Forts.)

en åtgärd, som är af stort värde för alla forskare och som därför vunnit efterföljd i vårt grannland Danmark. Men arbetet på denna katalog är ganska besvärligt, och en af kongl. bibliotekets tjänstemän är helt och hållet upptagen af detsamma under halfva året.

På grund af de anförda omständigheterna och icke minst till följd af dess ställning som nationalbibliotek bör det alltså vara tydligt, att kongl. biblioteket behöfver ett icke obetydligt större antal arbetskrafter än universitetsbiblioteket i Upsala.

Också torde en jämförelse med Kristiania universitetsbibliotek peka uti samma riktning, nemligen att en tillökning af de effektiva arbetskrafterna vid kongl. biblioteket med endast en tjänsteman, såsom utskottet föreslagit, är alldeles för litet. Kristiania universitetsbibliotek är nemligen något mindre än Stockholms. Det har enligt officiella siffror omkring 365,000 band, medan kongl. biblioteket i Stockholm har omkring 380,000 band förutom en stor samling småtryck (omkring 300,000 nummer), planscher (omkring 90,000) och en storartad handskriftssamling på omkring 10,000 nummer. Vid sidan här af må anmärkas, att i Kristiania är arbetet vid biblioteket väsentligt mindre; den årliga tillväxten utgjorde der år 1895 — det sista år, för hvilket siffror för båda biblioteken varit mig tillgängliga — 7,760 nummer, i Stockholm åter 26,580 nummer, eller mer än tre gånger så många. De använda volymerna åter voro under samma år i Kristiania 32,951 och i Stockholm 67,906 eller mer än dubbelt så många. Hvad nu beträffar tjänstemännens antal, förhåller sig dermed så, att i Kristiania finnas en öfverbibliotekarie, 2 bibliotekarier och 7 amanuenser, medan i Stockholm deremot endast finnas en öfverbibliotekarie, 2 bibliotekarier och 4 amanuenser. Sålunda har Kristiania bibliotek 3 ordinarie tjänstemän mer än Stockholms, oaktadt biblioteket i Kristiania är mindre i omfattning och äfven användes betydligt mindre. Afven om Kongl. Maj:ts förslag antoges, skulle alltså kongl. biblioteket i Stockholm få en tjänsteman mindre än biblioteket i Kristiania. Detta kan synas egendomligt, men har sin grund deri, att man i Norge fått ögonen öppna för den saken, att anställandet af en tillräckligt stor tjänstemannapersonal medför bättre betjening af allmänheten och bättre vård af bibliotekets samlingar; därför har man der varit mindre njugg i fråga om beviljandet af arbetskrafter. En alldeles liknande jämförelse kunde anställas med »Det store Kongelige Bibliotek» i Köpenhamn, men jag skall ej trötta herrarne dermed.

Till precis samma resultat eller att allra *minst två* nya ordinarie tjänstemän vid kongl. biblioteket behöfvas kommer man, om man jämför den nuvarande staten för detta bibliotek med den, som 1877, då nu gällande stat uppgjordes, af öfverbibliotekarien föreslogs. Denna upptog nemligen 3 ordinarie tjänstemän utöfver den nuvarande, af Konung och Riksdag fastställda staten. Och nu, nära ett fjerdedels sekel efteråt, då kongl. biblioteket utvecklat sig så starkt, att arbetet derstädes, antalet använda volymer och den årliga accessionen äro mer än dubbelt så stora som då, nu skulle man nöja sig med endast *en* ny ordinarie tjänsteman! Hade öfverbibliotekarien varit mer påståelig och begärt 3 nya platser, så hade utskottet sannolikt föreslagit 2.

Nu har han varit särdeles anspråkslös och inskränkt sin begäran till det strängt taget allra nödvändigaste, och ändå vill man pruta af på hvad han begärt! I sanning dålig tack för visad hänsynsfullhet!

Jag finner detta utskottets sätt att gå till väga så mycket obilligare, som befodringsförhållandena vid kongl. biblioteket varit minst sagdt miserabla. Det kunna herrarne finna af uppgifterna sid. 7 i föreliggande betänkande. Der framhålles, huru som under tiden 1878—1899 — således under 21 år — varit anställda 17 extra ordinarie amanuenser; af dessa hafva 9 afgått (deraf 2 med döden), 7 stå ännu qvar som extra ordinarie och endast 1 (säger *en*) har vunnit befodran som ordinarie. Jag hoppas, att det ej måtte finnas många embetsverk i Sverige, der befodringsväsendet ställer sig så hopplöst ogynnsamt och i samma höga grad kräfver förbättring som vid kongl. biblioteket, der dock kompetensfordringarna äro särdeles höga och krafvet på förvärfvad fackbildning stort i afseende å dem, som skola kunna räkna på anställning.

Tillgodoseendet af kongl. bibliotekets rättmätiga kraf på tillräckliga arbetskrafter är dessutom icke — såsom somliga tro — en fråga, som allenast rör hufvudstaden och dess studerande allmänhet, utan den angår landet i dess helhet. Namnet »kongl. biblioteket» är namligen vilseledande. Det härleder sig från en tid, då denna institution var inrymd i kongl. slottet; biblioteket borde egentligen ha hetat »riks»- eller »nationalbiblioteket», ty det fungerar i sjelfva verket såsom ett sådant. Icke nog dermed, att det har värden om hela den svenska tryckta literaturen mer än något annat bibliotek sig anförtrodd. Det drifver numera också med postverkets bistånd en vidsträckt utlåningsrörelse till enskilda och institutioner i alla landsorter och verkar derigenom befruktande på studierna och forskningsarbetet landet rundt.

Icke minst i våra dagar, då vi reda oss att göra stora uppoffringar för landets materiella försvar, skulle det väl se ganska egendomligt ut, om de ideella intressena tillbakasattes och man sökte snåla in på nödiga arbetskrafter för kongl. biblioteket, denna centralhärd för forskning, der alla partier och alla klasser ega fritt tillträde för att smida andliga vapen i den gemensamma kampen för fosterlandets intressen. I Norge har man — ehuru tillgångarna äro knappa, knappare än hos oss, och äfven der militärbudgeten sväller — till fullo insett vigten af att hålla vetandets källsprång öppna och lätt tillgängliga för den stora allmänheten. I Sverige borde vi väl icke vara sämre, då det gäller att tillgodose forskningsarbetets kraf. En besparing af 3,000 kronor i årsanslag är verkligen icke så betydande, att man därför bör i någon mån åsidosätta värden af vårt nationalbibliotek och dess lättare tillhandahållande för allmänheten.

Herr talman! På grund af hvad jag haft äran anföra, då den föreliggande frågan ur statsekonomisk synpunkt är så ofantligt liten, men deremot är af betydelse för vårt nationella odlingsarbete, tillåter jag mig yrka afslag å statsutskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition, dock — för att tillmötesgå dem, som taga anstöt af den föreslagna nya titeln — med ändring af orden: »två andre bibliotekariers» till: »två amanuensers».

Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.

(Forts.)

Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.

(Forts.)

Häruti instämde herrar *Wallis*, *Wavrinsky*, friherre *De Geer*,
Hedgren, *Lorichs* och *Trapp*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet *Clässon*: Herr talman, mina herrar! Såsom den ärade talare, hvilken näst före mig hade ordet, antydde, är skilnaden mellan Kongl. Maj:ts förslag och utskottets den, att under det Kongl. Maj:t föreslagit inrättandet af två nya ordinarie amanuensplatser, utskottet endast förordat inrättandet af en sådan befattning. Såsom skäl härför återopar utskottet en framställning, som låg till grund för den kongl. propositionen till 1899 års Riksdag, då fråga var om ökad anslag i och för erhållandet af ytterligare arbetskrafter vid universitetsbiblioteket i Upsala. Den framställningen var stald till Kongl. Maj:t och uppgjord af universitetsbibliotekarien i Upsala. Den är synnerligen redig och belysande för förhållandena der och hade också den verkan, att Riksdagen 1899 beviljade allt hvad Kongl. Maj:t föreslagit i fråga om tillökning af arbetskrafterna vid universitetsbiblioteket i Upsala. Framställningen hade således en högst betydlig beviskraft, men att, såsom statsutskottet nu förmenar, framställningen rörande Upsala bibliotek skulle hafva så stor beviskraft, att den skulle ådagalägga, att förhållandena vid biblioteket i Stockholm icke tarfvade någon väsentlig utvidgning af arbetskrafterna, det kan jag icke förstå.

Den ärade talare, som nyss hade ordet, lemnade några uppgifter, som kunde tjena till belysning af förhållandet mellan arbetet vid de båda biblioteken. Till hvad han anförde skall jag be att få lägga ytterligare några uppgifter. Den ärade talaren angaf antalet besökande vid universitetsbiblioteket i Upsala och kongl. biblioteket i Stockholm, hvaraf framgick, att antalet besökande i Stockholm var flere gånger större än i Upsala. Ett stort antal af dem, som besöka universitetsbiblioteket i Upsala utgöres af lärde och vetenskapsmän. Kongl. biblioteket i Stockholm besökes naturligtvis ock af en del lärde och vetenskapsmän, men här kommer en mängd andra kategorier till, hvilka säkerligen icke hafva någon motsvarighet i Upsala, och jag skall be att få uppräknade de viktigaste af dessa kategorier: riksdagsmän, komitéledamöter, civile embets- och tjänstemän, militärer, tidningsmän, lärare och lärarinnor, konstnärer, musici, skådespelare, affärsmän, ingenjörer, teknici och en hel del arbetare. Det visar sig således, att universitetsbiblioteket i Stockholm tjänstgör såsom ett verkligt folkbibliotek.

Jag ber ock att få framhålla för kammaren en annan sak, som efter mitt förmenande gör skilnaden rätt stor mellan arbetet vid universitetsbiblioteket i Upsala och kongl. biblioteket i Stockholm. Enligt officiellt meddelande är kongl. biblioteket i Stockholm tillgängligt hvarje söckendag året om 7 timmar, nemligen 5 timmar på f. m. (10—3) och 2 timmar på e. m. (5—7). Hur är förhållandet i Upsala? Enligt meddelande i universitetskatalogen är biblioteket under terminerna öppet hvarje söckendag 4 timmar (10—2), hvarvid utlåning angifves ega rum kl. 11—1. Men under mellanterminerna, hvilka ju omfatta omkring 4 månader om året, är biblioteket öppet endast 2 dagar i veckan, tisdagar och fredagar. Här synes före-

finnas en ganska väsentlig skilnad i fråga om arbetet, som nog i sin mån angifver behovet af ökade arbetskrafter vid kongl. biblioteket.

Den ärade talare, som nyss hade ordet, antydde ock det särskilda arbete, som vid kongl. biblioteket försiggår med upprättandet af den för våra största bibliotek gemensamma accessionskatalogen. Det arbetet är i sjelfva verket så betydligt, att det tager en tjänstemans hela tid i anspråk under ungefär $\frac{1}{2}$ år.

Jag tror, att de här angifna förhållandena äro mycket bevisande, och är öfvertygad om, att det för kongl. bibliotekets utveckling vore synnerligen lyckligt, om kammaren behagade bifalla det yrkande, som af den föregående talaren blifvit gjordt.

Herr Ivar Månsson: Den förste talaren tyckes på sätt och vis vara något nedstämd öfver den enighet, som har rådt inom statsutskottet vid behandlingen af denna hufvudtitel. Ja, det kan ju finnas många olika uppfattningar här i världen. Jag har betraktat den saken på ett helt annat sätt. Mig synes det vara något godt, att man kan komma till samförstånd här vid ärendenas behandling inom utskotten liksom sedan i kamrarne. Den ärade talaren deremot tyckte, att det vore bättre, om en sådan samdrägt inom statsutskottet endast inträffade en eller annan gång; effekten vore större, om det ej blefve för ofta. Nå ja, åskådningssätten äro olika; för min del har jag, som nämnt, en annan uppfattning.

Jag ber nu vidare att få framhålla, att statsutskottet ingalunda förnekat det berättigade i att någon ökning af kongl. bibliotekets personal ifrågakommer. Det är blott med hänsyn till frågan, huru långt man bör gå, som tvekan uppstått. Statsutskottet har för sin del ansett, att en jmförelse mellan arbetet vid universitetsbiblioteken och kongl. biblioteket ådagalade, att den af Kongl. Maj:t föreslagna åtgärden, tillsättandet af tvenne nya ordinarie bibliotekarier, icke vore tillräckligt motiverad, helst då derjemte i anslaget till vikariatsersättning m. m. föreslagits en ganska stor ökning. Nu motiveras den sålunda af Kongl. Maj:t föreslagna åtgärden med det påståendet, att det är så mycket arbete i kongl. biblioteket, som man icke medhunnit och som därför blifvit tillbakasatt, deribland katalogiseringen af den ofantligt stora mängden af broschyrer och småtryck ifrån äldre tider. För att få dessa katalogiserade och ordnade vore de föreslagna tjänstemännen nödvändiga. Jag ber då att få säga, att för mig och för många af oss synes det, som om man borde hafva något mera urskilning, då man samlar dessa broschyrer och småtryck och bevärdigar dem med katalogisering, än hvad nu är fallet. Det är för oss icke fattligt, att det kan vara behöfligt och nödvändigt att i kongl. biblioteket tillvarataga och katalogisera *alla* dessa broschyrer och *alla* dessa småtryck. Jag menar, att någon urskilning i detta hänseende borde och kunde iakttagas.

Nu har man jmfört förhållandet mellan tjänstemännen vid kongl. biblioteket i Stockholm och vid de största offentliga biblioteken i Köpenhamn och Kristiania — jag skall sedermera komma till jmförelsen med våra universitetsbibliotek — och dermed har man velat visa att antalet af bibliotekarier och amanuenser här är mindre än

*Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.*

(Forts.)

Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.

(Forts.)

vid biblioteken i Köpenhamn och Kristiania. Deremot ber jag att få säga, att då man gör denna jämförelse, borde man också tala om, huru många extra ordinarie tjänstemän de ha på båda ställena, likaså borde man visa totalkostnaden, totalutgifterna vid dessa ställen, men intetdera få vi reda på. Det synes mig, som om detta är en väsentlig lucka i denna jämförelse, då man på ena hållet, här i Stockholm, använder så ofantligt stort antal e. o. tjänstemän och vikarier. Vi, som icke ha närmare kännedom om huru det förhåller sig i Köpenhamn och Kristiania, skulle gerna vilja se, huru en sådan jämförelse slår ut. Det är efter min uppfattning att noga observera, att här utgår ett så ofantligt stort anslag till extra ordinarie tjänstemän och till vikariatsersättningar, och det är en väldig summa kongl. biblioteket kostar årligen, öfver 73,000 kronor. Det skulle vara rätt intressant att veta, om ej utgifterna för vårt kongl. bibliotek mäta sig med utgifterna för de största offentliga biblioteken i Köpenhamn och Kristiania. Jag hoppas att sedermera få ett svar härpå; i den kongl. propositionen ser man det, som sagdt, icke.

Hvad jämförelsen mellan kongl. biblioteket och t. ex. universitetsbiblioteket i Upsala beträffar, så har statsutskottet i sitt utlåtande anført de skäl, som universitetsbibliotekarien i Upsala åberopade, när det gälde tillökning af personalen vid biblioteket i Upsala. Jag ber att få ytterligare nämna något derom och påvisa de slutsatser, som torde kunna dragas deraf. Utlåningen till läsesalen ställer sig ungefär lika vid de båda biblioteken; den är något större i Stockholm. Beträffande hemlåningen, som ju tydligtvis fordrar en vidlyftigare bokföring, är den större i Upsala efter de uppgifter vi fått. Det är klart, att den är vida besvärligare i Upsala, då det i Stockholm mest är fråga om kuranta, mera kända böcker, under det att deremot i universitetsbiblioteket det mera är fråga om arbeten för vetenskaplig forskning. Bokhemlåningen, påstås det, är mycket besvärligare i Upsala, därför att den kräfver vidlyftigare bokföring och mera arbete för uttagandet af de vetenskapliga arbetena. Vidare säges bokaccessionen vara större i Upsala på grund af bytesförbindelsen med utländska bibliotek. Katalogiseringen af äldre arbeten skulle vara ungefär lika för de båda institutionerna. Deremot är korrespondensen — i synnerhet med utlandet, på grund af bytesförbindelsen — större för universitetsbiblioteket. Accessionskatalogen vid kongl. biblioteket i Stockholm skulle mer än uppvägas af den större bytesförbindelsen vid universitetsbiblioteket, som helt och hållet upptager en persons tid och äfven kräfver biträde af en annan person.

Summan af denna jämförelse mellan de båda biblioteken skulle vara den, att arbetsbördan är större vid biblioteket i Upsala än i Stockholm, under det att de ordinarie tjänstemännens antal är lika stort, men nu kommer härtill, att vid biblioteket i Stockholm finnas 5 ordinarie och 1 e. o. vaktmästare, då deremot universitetsbiblioteket icke har mer än 3 vaktmästare. Nu tror jag, att ingen skall förneka, att dessa vaktmästare vid kongl. biblioteket fylla ett verkligt behof, när det gäller att taga ut och lemna böcker till hemlån och lemna böcker till läsesalen. Således har kongl. biblioteket, att

döma af de uppgifter vi kunnat få, betydligt större arbetskrafter att tillgå, än hvad biblioteket i Upsala har.

När så är förhållandet och utskottet detta oakadt har bifallit den kongl. propositionen så långt, att utskottet hemställt om Riksdagens bifall till inrättandet af en ny tjänstemannabefattning och än ytterligare om bifall till hela det anslag å 10,000 kronor, Kongl. Maj:t begärt till vikariatsersättning och dylikt, då synes det mig, som om vi sökt uppfylla alla rimliga anspråk och som om man kunde vara nöjd med detta, åtminstone tills vidare.

Det är af dessa skäl, herr grefve och talman, som statsutskottet ansåg, att det förslag, det framställt, å ena sidan var rättvist och å den andra sidan kunde anses vara tillräckligt; och det är därför jag anhaller att få yrka bifall till detsamma.

Häruti instämde herr *Anderson* i Hasselbol.

Herr Höjer: Jag skulle mycket väl kunna inskränka mig till att instämma med herr Ernst Carlson i hans yrkande, men jag ber att med några ord få uttrycka min förundran öfver den motivering, statsutskottet använt. Jag blef litet bestört, då jag läste den föreliggande punkten och fann, att statsutskottet begagnat sig af min gamle hederlige vän, universitetsbibliotekarien i Upsala, för att slå i hjel den ene af de af Kongl. Maj:t föreslagna amanuenserna.

Jag ber dock att få fästa den siste ärade talarens uppmärksamhet derpå, att om den auktoritet, statsutskottet åberopar, nemligen universitetsbibliotekarien i Upsala, har rätt i sina uppgifter och sina påståenden, så att dessa gälla äfven för år 1901, och för så vidt som arbetsbördan — såsom herr Ivar Månsson nyss nämnde — vid biblioteket i Upsala är fullt ut lika stor, om icke större, än vid riksbiblioteket i Stockholm, så synes mig det enkla logiska resonemanteret borde hafva varit detta: kan Upsala universitetsbibliotek åtnöja sig med 7 ordinarie tjänstemän, bör kongl. biblioteket kunna göra detsamma. Men då borde statsutskottet, om det varit konsekvent, ej blott slopat den ene af de af Kongl. Maj:t föreslagna amanuenserna, utan båda två. Det hade varit logik i den framställningen.

Nu misstänker jag — eller jag vet det — att statsutskottets hemställan kommit till genom en kompromiss, som vanligt, hvarom jag visst icke uttalar något ogillande omdöme. Jag undrar, om icke en af statsutskottets mycket mäktiga ledamöter från Första Kammaren inlåtit sig i privata och mycket clandestina underhandlingar med öfverbibliotekarien vid kongl. biblioteket och frågat honom hvad det allra minsta vore, som man kunde göra affären för. Dervid har öfverbibliotekarien, må hända, med tanke derpå att det kunde vara farligt att spänna bågen för högt, sagt, att det i Guds namn finge gå för en amanuens jemte anslaget till vikariatsersättningar och arfvoden åt extra biträden. Statsutskottet fick sålunda sin kläm för godt pris och gick sedan ut att söka en motivering, hvarvid statsutskottets uppmärksamhet föll på uttalandet af min vän, universitetsbibliotekarien i Upsala, som sannerligen aldrig drömt om att de ord, han uttalade 1898, skulle få en sådan användning, som de fått genom statsutskottet.

Andra Kammarens Prot. 1901. N:o 18.

Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.
(Forts.)

Statsutskottet synes mig gå till väga på ett annat sätt än vanliga människor. När vi skola deducera någonting, se vi noga till, att premisserna och konklusionen passa för hvarandra, och göra de icke det, måste konklusionen framgå ur premisserna. Statsutskottet deremot slår först fast konklusionen, d. v. s. hvad statsutskottet vill komma till, eller klämman, och sedan går statsutskottet på jagt efter premisserna eller motiveringen — men så bli också premisserna derefter.

Nu vill jag för min del säga, att de fakta, min ärade vän, herr Ivar Månsson i Trää, meddelade om förhållandet mellan universitetsbiblioteket i Upsala och kongl. biblioteket i Stockholm, i vissa punkter öfverraskade mig, särskildt genom sin ofullständighet. Hvad t. ex. beträffar antalet besökande, utlånade volymer och årstillväxten, stämma våra uppgifter icke alls. Enligt de uppgifter, jag fått, är i alla dessa tre afseenden stockholmsbiblioteket vida öfverlägset biblioteket i Upsala. Dessutom vill jag fästa den ärade statsutskottsledamotens uppmärksamhet derpå, att kongl. biblioteket är öppet för allmänheten många flera timmar än universitetsbiblioteket. Det förra är öppet mellan 10—3 samt ett par timmar på eftermiddagen året rundt; Upsalabiblioteket är endast öppet kl. 10—2 under terminerna samt 2 gånger i veckan under mellanterminerna.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uppräknade nyss åtskilliga kategorier af folk, som i Stockholm togo biblioteket i anspråk till en högst nämnvärd grad, hvartill icke finnes ett motstycke i Upsala.

Nu har universitetsbibliotekarien 1898 och statsutskottet af 1901 efter honom framhållit, att Upsala biblioteks »till allra största delen vetenskapligt bildade och fordrande publik förorsakade ett vida större besvär», än hvad den stora mängden, den obildade delen af allmänheten gjorde i kongl. biblioteket. Jag tillåter mig att sätta ett stort frågetecken efter det uttalandet. Jag är — det vågar jag påstå — en af de ifrigaste habitueerna å kongl. biblioteket från denna kammare. Och jag har icke *en*, utan *många* gånger varit åhöra vittne till, huru just de icke vetenskapligt bildade bland den stora allmänheten satt myror i hufvudet på bibliotekstjenstemännen mycket mera, än jag gjort, som med mer eller mindre rätt anser mig tillhöra kretsen af de vetenskapligt bildade. När jag emellanåt hört icke vetenskapligt bildade personer i samtal med de stackars bibliotekstjenstemännen, har jag ofrivilligt blifvit påmind om den gamla satsen: »En tokig frågar mer, än tio visa kunna svara.» Det påståendet, att de vetenskapligt bildade personerna skulle förorsaka mera besvär än andra, är alltså enligt min mening en sanning med modifikationer. Den vetenskapligt bildade biblioteksbesökaren — det ber jag att få säga herr Ivar Månsson och statsutskottet — kan göra hvad den vetenskapligt obildade icke kan göra, han kan hjälpa och hjälper också faktiskt bibliotekstjenstemännen, när det är fråga om att få fram de böcker, som han önskar.

Jag anser mig icke behöfva fortsätta parallelen mellan de båda biblioteken. Det är för öfrigt alldeles onödigt, ty de föregående talarne hafva redan berört den saken.

Ett muntrande moment förefinnes — synes det mig — i statsutskottets hemställan, nemligen det moment i motiveringen, der stats-

utskottet afstyrker den af Kongl. Maj:t föreslagna titeln andre bibliotekarie åt den nye amanuensen och såsom ett hufvudskäl för sitt afstyrkande anför, att denna höga titel skulle framkalla anspråk på förhöjd aflöning. Aldrig i världen hade jag tänkt, att titeln andre bibliotekarie kunde en så kraftig verkan åstadkomma. Jag trodde, att kraf på löneförhöjning framkommo af helt andra motiv än beskaffenheten af den titel man bar. Och titeln af andre bibliotekarie är väl icke så fin, att på densamma kunde grundas några öfverdrifna pretentioner i löneväg.

Jag inskränker mig till att påpeka, att ett bifall till statsutskottets förslag betyder slopande af just den amanuens, som skulle utföra katalogiseringen af det svenska boktrycket, och den blir då undanskjuten till en obestämd framtid. Nu tycks herr Ivar Månsson icke hafva så synnerligen höga tankar om det der småtrycket och frågar, hvartill det i all världen kan tjena att katalogisera allt detta. Jag ber för det första att få fästa herr Ivar Månssons uppmärksamhet derpå, att man katalogiserar böcker för att med hjälp af katalogen kunna på bästa möjliga sätt betjena allmänheten. Och för det andra vill jag påminna derom, att bland den allmänhet, som anlitar det i biblioteket befintliga forskningsmaterialet, det kan finnas och faktiskt finnas åtskilliga forskare, för hvilka just en sådan obetydlighet som en af dessa tusentals »visor, tryckta i år» kan vara ett viktigt bidrag till en kulturhistorisk teckning. Jag håller i likhet med Kongl. Maj:ts regering före, att just den amanuens, som skall hafva att förrätta det omnämnda katalogiseringsarbetet, är ett af de allra viktigaste krafven för kongl. biblioteket, och det synes mig, som skulle Andra Kammaren, som ju i allmänhet håller på kulturen, göra sig väl förtjent af den svenska odlingen, om den, när den nu går att fatta sitt beslut i denna fråga, har den der andra amanuensen i vänlig hägkomst.

Herr talman, jag ber att få instämma med herr Carlson i hans yrkande.

Herr *Nyström* instämde häruti.

Herr Centerwall: Jag skulle kunna nöja mig med att instämma med de båda föregående talare, som yrkat bifall till Kongl Maj:ts proposition med den lilla af herr Carlson föreslagna ändringen. Men om jag också gillar det tyg, hvaraf deras anföranden voro väfda, så kan jag deremot icke vara med om alla broderierna. Och därför skall jag be att, utan att kunna anföra några nya skäl — ty allt, som kan sägas, är redan sagdt — få uttala, att jag har tillräckligt lång personlig erfarenhet både från det kongl. biblioteket och andra sådana för att veta, att hvad öfverbibliotekarien i sin inlaga till regeringen sagt, är fullt berättigadt. Det är ett faktum, hvilket hvar och en, som går till kongl. biblioteket i afsigt att allvarligt studera, kan intyga, att det finnes för få tjänstemän der, och det oaktadt dessa tjänstemän göra mycket mer, än de äro skyldiga att göra och man af dem kan begära. Det skulle aldrig gå i hop, om det icke finnes frivilliga arbetare, som för liten eller ingen ersättning göra hvad som egentligen skulle uträttas af ordinarie tjänstemän, men ingen

*Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.*

(Forts.)

*Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.*
(Forts.)

dödlig är i stånd att säga, huru länge sådana personer skola finnas att tillgå.

Min ärade vän på stockholmsbänken invände nyss mycket riktigt — det är ett skäl, som jag skall be att få understryka — mot en statsutskottsmedlem, som uppträdte under debatten, att katalogiseringen och samlingen af hvad som finnes vid ett bibliotek måste vara fullständig. Hvarje människa, som begagnat ett bibliotek, förstår lätt, att det — i motsats till hvad den ärade statsutskottsmedlemmen trodde — icke duger att plocka ut vissa småskrifter och genom en på förhand utförd kritik bestämman, hvad som skall och hvad som icke skall tagas med. Nej, *allt* måste tagas med, om man skall kunna få en trogen tidsbild. Om en person med sakkunskap läser Macaulays Englands historia, så skall han finna, att det finnes vissa sidor, som författaren plockat ut ur många, ja, ända till hundratals broshyrer. Ibland kunna dylika broshyrer vara mycket obehagliga för dem, det gäller — det tror jag, att många af oss hafva fått erfaras; — men det är i alla fall högst nödvändigt, att de finnas kvar för framtiden för att måla vår tid i den ena eller andra riktningen.

Jag skall icke ytterligare förlänga debatten, utan ber endast att få instämma i herr Carlsons yrkande.

Herr Larsson i Mörtlösa: Det synes egendomligt, att, då öfverbibliotekarien går att anställa jämförelser mellan kongl. biblioteket och andra bibliotek, han icke anställer dessa jämförelser med våra egna största bibliotek, utan går till utlandet. Skälet är naturligtvis det, att personalen vid kongl. biblioteket är större än personalen vid t. ex. universitetsbiblioteket i Upsala, under det att arbetet, enligt hvad förut blifvit visadt, deremot icke är större.

Den förste ärade talaren gaf sig i likhet med öfverbibliotekarien in på jämförelser med utländska bibliotek och jmförde då stockholmsbiblioteket med biblioteket i Kristiania. Han säger, att det i Kristiania finnes en öfverbibliotekarie, två bibliotekarier och sju amanuenser, eller tillsammans 10 tjänstemän. Men vid stockholmsbiblioteket finnes det en öfverbibliotekarie, två bibliotekarier, fyra amanuenser och sju e. o. amanuenser, eller tillhopa 14 tjänstemän. Men detta är väl en jämförelse, som snarare talar för att personalen vid stockholmsbiblioteket icke bör ökas, då personalen, som sagdt, är så afsevärdt mycket större i Stockholm än i Kristiania, och jag kan därför icke finna, att det skulle föreligga något synnerligen talande skäl för en så afsevärd höjning af antalet tjänstemän vid kongl. biblioteket, som öfverbibliotekarien föreslagit.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ivar Månsson: Herr talman! Det är ju ofta så, att när det skall bevisas någonting för erhållande af ett anslag på en plats, så anför man eina skäl för denna höjning, men när det sedan gäller anslag till ett annat ställe, så passa icke de förra skälen, och man får därför skaffa sig nya. När det var fråga om att öka staten för Upsala universitetsbibliotek, då gälde alla de skäl, som anfördes

af universitetsbibliotekarien. Det var då ingen, som hade någonting att invända emot dem och särskildt mot hans jemförelser med biblioteket i Stockholm, och därför fick också Upsala bibliotek hvad som äskades just på grund af denna jemförelse. Nu, när det gäller biblioteket i Stockholm, duger icke denna jemförelse, och man vill icke höra talas om den, utan förhållandena äro, menar man nu, helt andra i Stockholm än i Upsala.

*Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.*

(Forts.)

Nu vill jag säga, att det för oss i statsutskottet företett sig vissa omständigheter, som gjort, att vi ansett, att Stockholms bibliotek i fråga om tjänstemännens antal bör stå framom universitetsbiblioteket i Upsala och alltså få en tillökning, och dessa omständigheter hafva varit, att biblioteket i Stockholm hålles öppet på eftermiddagen samt hvarje dag hela året om, alltså betydligt mera än Upsala universitetsbibliotek. Det var detta, som gjorde, att vi ansågo, att någon tillökning i Stockholm borde ske. Nu säger den ärade talaren på stockholmsbänken, att vi enligt det resonnement, som vi fört, icke borde hafva gifvit något alls. Men att utskottet icke närmare utvecklat de skäl, som gjort, att det tillstyrkt någon liten förökning, är ju ganska naturligt, ty dessa skäl äro anförda i Kongl. Maj:ts proposition. Framför allt är det på grund af det skälet, som jag redan omnämnt, att Stockholms bibliotek är öppet äfven om eftermiddagarne och äfven under sommartiden. Det är detta, som gjort, att vi i någon mån velat gå Kongl. Maj:ts fordringar till mötes.

Jag vill till hvad jag nu yttrat endast tillägga, att då man nu talar om det stora antalet besökande vid det kongl. biblioteket och räknar dem så noga och talar om den massa böcker, som plockas ut, så ber jag få säga, att jag tror, att detta i mycket stor utsträckning verkställles icke af tjänstemännen, utan af bibliotekets vaktmästare, och att det är ganska lätt att göra. Detta har jag hört många uttala, och det var också ett skäl, som gälde mycket starkt, då det gälde universitetsbiblioteket i Upsala, att denna vetenskapliga forskning tog betydligt mera af tjänstemännens krafter i anspråk än den öfriga utlåningen. Jag tycker, att man bör taga hänsyn härtill, då man skall bedöma förhållandena vid de båda biblioteken.

Jag vill tillägga, att jag icke fått något svar på de frågor, som jag gjort beträffande jemförelsen mellan biblioteket i Stockholm å ena sidan och biblioteken i Köpenhamn och Kristiania å den andra angående totalkostnaderna på de olika ställena och antalet af de tjänstemän, som der finnas. Jag hoppas, att jag möjligen senare under debatten skall få en dylik upplysning.

Tills vidare anhåller jag emellertid att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Ernst Carlsson: Herr talman! Efter den rätt blodiga kritik, som den ärade talaren på stockholmsbänken utöfvat gent emot försvararen af statsutskottets förslag, kunde jag egentligen helt och hållet hafva afstått från ordet. Men eftersom jag nu fått det, vill jag begagna mig af tillfället att protestera mot de något nymodiga principer för biblioteksverksamhet, som här blifvit uttalade af herr Ivar Månsson.

*Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.*

(Forts.)

Han sade nemligen bland annat, att man vid katalogiseringen borde gå till väga med större urskilning och att det icke vore så noga, om allt småtryck förtecknades eller ej. Hvad den saken beträffar, tror jag verkligen, att tjänstemännen vid kongl. biblioteket förstå den saken bättre än den ärade talaren och att de skött sitt kall på ett sådant sätt, att de här icke borde blifva utsatta för nedsättande anmärkningar, utan fastmer förtjenat vårt tack. Jag håller tillika före, att ett bibliotek, hvars material icke är fullständigt ordnad och katalogiseradt, är mycket litet brukbart för allmänheten. Och ett litterärt alster, ett småtryck, som i dag betraktas som en bagatell, kan helt oförmodadt framdeles få ett mycket stort värde.

Vidare yttrade samme ärade talare, att utlåningen, särskildt hemlåningen, bytesförbindelsen m. m. vore större vid biblioteket i Upsala än vid kongl. biblioteket i Stockholm. Men han aktade sig för att dervid anföra några siffror, och man vet alltså icke, hvad för slags grund detta påstående hvilar på. Jag vill deremot påpeka, att jag såsom stöd för mina uttalanden anført siffror, som äro fullt officiella och hvilka således kunna af hvar man kontrolleras.

Den ärade talaren påstod också, att det fans många flera vaktmästare vid kongl. biblioteket än i Upsala. Och det vill jag visst ej bestrida; men de torde nog behövas, särskildt vid den här förekommande stora eftermiddagstjenstgöringen. Emellertid kan det väl aldrig ha varit talarens allvarliga mening att påstå, att vaktmästarne — dessa må nu vara hur intelligenta som helst — skulle kunna ersätta bibliotekstjänstemännen i afseende å katalogisering och andra sidor af bibliotekets vård och skötsel, som här äro i fråga. Åtminstone måste jag taga bestämdt afstånd från en sådan uppfattning.

Här vid kongl. biblioteket i Stockholm finnes för öfrigt, såsom jag redan visat, mycket arbete, som icke alls eller åtminstone ej i samma grad förekommer vid universitetsbiblioteket i Upsala, nemligen 1:o den besvärliga eftermiddagstjenstgöringen, 2:o insamlingen och katalogiseringen af det äldre svenska trycket och 3:o upprättandet af accessionskatalogen öfver all till landets större boksamlingar inköpt utländsk litteratur. Slutligen — och detta är ej det minst viktiga — bör äfven observeras, att ju mer man ökar tjänstemannastammen, desto bättre blifva samlingarna värdade och desto bättre blir allmänheten betjenad vid deras begagnande.

Man har påstått, att jmförelsen med utlandet i här ifrågavarande afseende icke skulle hafva något att betyda och att den tillgripits i ogjordt väder. Men jag frågar då, hvarför det är så mycket bättre att uppdraga en jmförelse med universitetsbiblioteket i Upsala? Jag tror verkligen, att universitetsbibliotekarien der skall betacka sig, då han får veta, att hans yttrande år 1898 begagnats som förladdning i en argumentering för nedsättande af det föreslagna antalet tjänstemän vid kongl. biblioteket. Jag tror för min del, att vi med skäl kunna trygga oss till den noggranna och sakkunniga granskning, som det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget genomgått, och jag håller före, att de beräkningar, som der blifvit gjorda af öfverbibliotekarien, skola visa sig hållbara icke minst, om man jmför de nuvarande förhållandena vid kongl. biblioteket och dem, som förefunnos

år 1878. Jag kan icke heller finna, att något blifvit här anfördt, som rubbar de af Kongl. Maj:t och överbibliotekarien framställda grunderna.

I början af sitt anförande påstod herr Ivar Månsson, att jag på något sätt skulle ha visat mig »nedstämd», tror jag det hette, öfver statsutskottets enighet. Detta är ett litet missförstånd, som måtte ha berott på att den ärade talaren icke rätt hört hvad jag sade. Mitt åsyftade yttrande innehöll nemligen endast, att statsutskottets berömda enighet imponerar mindre nu, när den uppträder så der oblandad, än förr i tiden, när man då och då fann den afbruten af reservationsvis anförda afvikande meningar. Statsutskottet är naturligen i sin goda rätt att vara enhälligt så många gånger det utskottet lyster. Jag lofvar att icke alls bli »nedstämd», äfven om utskottet hädanefter aldrig visar sig annat än enhälligt. Det kan ju mycket väl hända, att jag tappar i voteringen; men jag behöfver alls icke ha haft orätt för det. Sådant får framtiden afgöra.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lundell: Det kan icke vara någon fråga om att icke den utvidgning af kongl. bibliotekets arbetskrafter, som statsutskottet medgifvit, är tillräcklig för den dagliga expeditionen. Det är egentligen för katalogiseringen af den gamla litteraturen, som det är behöfligt att åstadkomma en ytterligare ökning af tjänstemannapersonalen. Jag är nog öfvertygad, att en sådan tillökning kan vara behöflig; men jag tror icke, att det är en riktig väg att för det ändamålet tillsätta ordinarie tjänstemän, utan jag anser, att denna katalogisering är ett öfvergående göromål, som borde tillgodoses genom extra anslag. Jag protesterar mot att det skulle låta sig göra att urskilja en del af denna litteratur, att katalogisera en del, men icke en annan. Det är alldeles säkert och alldeles klart, att hvad som anses vara af mindre vigt den ena dagen, kan anses vara af större vigt en annan dag. Och det är mycket behöfligt och mycket behjertansvärdt, att en katalogisering af denna litteratur kan ske. Jag tror, att alla våra bibliotek stå efter i den vägen, och att en sådan katalogisering borde tillgodoses.

Men jag tror icke, att det är rätta vägen att för det ändamålet sätta till ordinarie tjänstemän, utan att man bör bevilja *extra* anslag, när framställning kommer från Konungen i den vägen. På grund häraf anser jag mig för närvarande böra yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hedin i Stockholm: Jag vill fästa uppmärksamheten på att här icke är fråga om att bereda de ordinarie tjänstemännen vid kongl. biblioteket några ökade förmåner. Här är icke fråga om att öka aflöningen, ej heller att minska arbetet. Deremot skulle den plats, hvarom det nu strides, bidra till att afhjelpa ett östridigt behof, nemligen att öka arbetskrafterna. Det är således för den vetgiriga allmänhetens skull, som det är fråga om att få denna plats, och icke för att lindra arbetet för personalen hos kongl. biblioteket.

Nu tänker jag, att det kan förhålla sig så, att många besökare af kongl. biblioteket icke fått något starkt intryck af att arbetskraf-

Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.

(Forts.)

Angående
ändring i
staten för
kongl. biblio-
teket.
(Forts.)

terna äro otillräckliga der, och om så är förhållandet, är det icke mer än billigt och rättvist att erkänna, att det beror på det utomordentliga intresse, som bibliotekets tjenstemän visa för sin uppgift, den ansträngning de underkasta sig och det öfverarbete de äro villiga till. Detta har kunnat gifva mången intryck af att arbetskrafterna äro alldeles tillräckliga der. Men det äro de icke. Och när de då begära förstärkning af arbetskrafterna, icke för att lindra sitt eget arbete, utan för att blifva bättre i stånd att uppfylla sin stora uppgift, och då den summa, om hvilken striden nu står, är obetydlig, synes det mig, att kammaren icke borde kunna hafva synnerligen stora betänkligheter att bevilja den.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag derå och bifall i stället till det af herr Ernst Carlson under öfverläggningen framställda förslag; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i andra punkten af förevarande utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det af herr Ernst Carlson under öfverläggningen framställda förslag.

Voteringen utvisade 109 ja mot 70 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren bifallits.

Efter föredragning af *punkten 3* anförde

Herr von Schéele: Herr talman! Den fråga, som här föreligger, är en mycket gammal fråga. Den kan i år fira sitt 50-års-jubileum. Ty redan vid riksdagen 1850—1851 blef genom att bevilja bidrag af statsmedel åt domkapitlens tjenstemän erkändt, att *konsistorienotarierna hade rätt till åtnjutande af lön från statsverket*, och derjemte *otillräckligheten af deras från andra håll hemtade inkomster*. År 1871, således 20 år senare, erkände man jemväl inom representationen principiellt *olämpligheten af detta lönesätt*. Resultatet af den då från Riksdagen till Kongl. Maj:t aflättna skrifvelsen blef emellertid endast, att i statsverkspropositionen till 1874 års Riksdag äskades för sagda tjenstemän 30 procents dyrtidstillägg å beloppet af samtliga från statsverket utgående kontanta bidrag till deras afföning.

I ett nytt skede inträdde frågan, då konsistorienotarierna sjelfve

år 1880 hos Kongl. Maj:t gjorda framställning i den riktning, som Riksdagen 1871 antydt. År 1882 kom nemligen frågan åter före i Riksdagen, och man har väl anledning att tro, att det skedde i ett visst samband med denna konsistorienotariernas framställning, eftersom den är bifogad Riksdagens protokoll. Uppslaget kom från Andra Kammaren, som med anledning af der väckta motioner för sin del beslöt en skrivelse till Kongl. Maj:t, hvilken alltså kom jemväl under Första Kammarens behandling, hvaraf framgår, att sistnämnda kammare äfvenledes anslöt sig till den nu bestämdt uttalade grundsatsen, att konsistorienotariernas lönesätt borde, såsom varande, olämpligt förändras i den 1871 antydda riktningen. Begge kamrarne visade sig härvid vara ense om »att, utom de mera mekaniska expeditionsgörömlånen, äfven utarbetandet af ärendena vanligen hvilat på expeditionen, och för den arbetsdryga befattningen, utan semester och utan pensionsrätt, uppbär konsistorienotarien den väsentligaste delen af sina tjänsteinkomster på ett sätt, som i sanning kunde vara säkrare och behagligare, än det är». Detta uttalande ber jag få understryka. De flesta af oss torde dock känna hvad som sedan inom riksdagen i samma anda försökts, men ty värr alltjemt — resultatlöst.

Vid kyrkomötet 1888 upptog jag jemte den embetsbroder, som haft att i statsutskottet behandla min motion, denna fråga, i det att vi motionerade om åtgärders vidtagande från kyrkomötets sida för att söka påskynda verkställigheten af den vackra grundsats, som Riksdagen sålunda fastslagit. Kyrkolagsutskottet förklarade då, att det var i högsta grad icke blott önskvärdt, utan oundgängligt nödvändigt, att man med det snaraste vunne en definitiv löneroglering här vid lag; i anslutning hvartill ock kyrkomötet fattade beslut att »hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t i nåder vidtaga åtgärder för roglering af tjänstemäns och betjentes vid rikets ecklesiastiska konsistorier löne- och pensionsförhållanden».

För att jemväl yttra något rörande särskildt den sida af saken, som i motionen föreligger, så förklarade Riksdagen 1886 i skrivelse af den 8 maj inför Kongl. Maj:t, »att föreskrifterna om upptagande af kollekt för statsändamål torde vid sin uppkomst hafva varit ändamålsenliga och af behof påkallade, men att detta sätt att bereda statens stiftelser behöfliga inkomster numera icke vore lämpligt». Ja, i sanning, det råder en vid skilnad icke blott med hänsyn till tiden, utan äfven till åskådningssättet i fråga om dessa kollekters ursprungliga bestämmande och deras nuvarande bruk. Såsom exempel härpå vill jag blott anföra, hurusom kongl. resolutionen af den 14 november 1693 öfverlåter åt konsistorienotarien i Visby en kollekt, som ursprungligen var afsedd till ersättning åt ledamöterna i Visby konsistorium för deras resor från hemmet till konsistorii sessioner.

Med anledning af Riksdagens bemälda skrivelse förordnade Kongl. Maj:t den 31 december 1887, att kollekterna i vissa fall skulle upphöra, dock icke de kollekt, hvarom här särskildt är fråga. En befallning gafs likväl längre fram till statskontoret att yttra sig just om dessa kollekt, och statskontoret hemställde då i sitt utlåtande af den 30 december 1893, »att de kollekt, hvarigenom medel insamlas i kyrkorna till aflöning för de hos domkapitlen anställda

tjenstemän och betjente, äfvensom för anskaffande af skrifmaterialier för vissa domkapitels expeditioner, måtte förklaras skola upphöra».

Nu har statsutskottet mycket vänligt upptagit den af mig jemte 16 andra af kammarens ledamöter framställda motionen. Utskottet har förklarad sig »finna önskvärdt, att de ifrågavarande kollektionerna må snarast möjligt kunna ersättas med aflöning till domkapitlens tjänstemän i annan och lämpligare form», men utskottet har dock ansett, att denna detalj icke bör behandlas särskildt, utan i samband med frågan i dess helhet, något som äfven jag naturligtvis i hög grad önskar. Min partiella framställning har endast varit betingad af det afslag, som den mera omfattande motionen i samma ärende förra året här rönt. Jag ber emellertid få taga fasta på statsutskottets i år gjorde betydelsefulla tillägg: *snarast möjligt*. I full samklang härmed står också hvad som här i kammaren vid sammanträdet sistlidne lördag från inflytelserikt håll på ett särdeles glädjande sätt uttalades, nemligen en bestämd önskan om att lönerna för tjänstemännen vid domkapitlen måtte i sakens hela omfattning ofördröjligen regleras. Kommer så dertill, att jag har grundad anledning till uttalandet af den förhoppningen, att förslag till fullständig lönereglering för ifrågavarande tjänstemän och betjente redan nästa år torde komma att af Kongl. Maj:t för Riksdagen framläggas, så har ju *hela* den sak, som ligger mig och mina medmotionärer om hjertat, inträdt i ett långt gynsamare läge, än jag ännu i dag 8 dagar sedan ansåg den hafva.

Med sådana utsigter finnes för mig ju intet skäl att yrka bifall till min motion, som haft den oväntade lyckan med sig att föranleda statsutskottets ofvan anförda uttalande — såsom jag hoppas — utan någon gensaga från kammarens sida. Herr talman! Jag har blott velat till protokollet göra detta inlägg, då jag icke vidare har skäl till något särskildt yrkande.

Vidare anfördes ej. Punkten bifölls.

Punkten 4.

Godkändes.

Punkten 5.

*Angående materiel-
anslaget till
poliklinikerna vid
universitetet
i Upsala.*

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att höja det ordinarie anslaget till materiel för poliklinikerna vid universitetet i Upsala med 750 kronor eller från dess nuvarande belopp, 1,000 kronor, till 1,750 kronor.

Utskottet hemställde,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs, hvarefter ordet lemnades till:

Herr Boëthius, som yttrade: Ehuru jag naturligtvis icke har stort hopp att kunna uträtta något, kan jag likväl ej lemna utskottets motivering för afslag i förevarande punkt oemotsagd. Utskottet säger, »att några giltiga skäl, hvarför poliklinikerna vid universitetet i Upsala skulle i än högre grad än för närvarande är fallet af staten understödjas framför omförmälda polikliniker i Stockholm och Lund, ej synas vara anförda». Men enligt min uppfattning finnas fullgoda skäl härför. Saken är nemligen den, att i Stockholm och Lund poliklinikernas lokaler äro sammanbyggda med sjukhusen, hvarför kostnaderna der ingå i sjukhusens driftkostnader och beräknas, då anslag begäres för dem. I Upsala är förhållandet annorlunda. Der äro poliklinikerna af lokala skäl på annan plats än sjukhuset och få således icke sina omkostnader ersatta i förbindelse med sjukhusets, utan medel måste särskildt beviljas för desamma. Nu säger utskottet, att ortsmyndigheterna böra anskaffa de medel, som erfordras. Jag skall be att få upplysa, att ett anslag begärdes af stadsfullmäktige i Upsala 1894, men detta vägrades. Det är ju också en skilnad emellan Stockholm och Upsala i detta afseende, emedan Upsala ingår i landstingsområdet, och landstinget lemnar medel till sjukhus. Ett litet anslag har erhållits, men det är från fattigvårdsstyrelsen i Upsala, och mera från det hållet är icke att påräkna. Hvad landstinget angår, anser det sig genom den uppgörelse, som kommit till stånd i afseende på sjukhuset, befriadt från alla vidare skyldigheter i detta fall. Under sådana förhållanden finnes det icke någon möjlighet för poliklinikerna att genom bidrag från ortsmyndigheterna få sina behof tillgodosedda, och därför vore det önskvärdt, om Riksdagen ville bevilja den af Kongl. Maj:t begärda summan, då ju dessa polikliniker hafva stor betydelse icke blott för de fattiga sjuke utan äfven och framför allt för undervisningen. För min del skall jag därför be att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

*Angående materiel-
anslaget till
poliklini-
kerna vid
universitetet
i Upsala.
(Forts.)*

Herr Larsson i Mörtlösa: Den läkarevård, som lemnas vid poliklinikerna i Upsala, kommer ju hufvudsakligen befolkningen derstädes och trakten deromkring till godo. Det synes således rättvist, att landstinget bör lemna bidrag till materiel för desamma, i likhet med hvad som sker vid alla andra lasarett. Stockholms stad lemnar bidrag till karolinska institutets polikliniker och Malmöhus läns landsting lemnar bidrag till poliklinikerna vid lasarettet i Lund, och i analogi härmed bör väl bidrag till poliklinikerna i Upsala anskaffas. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats avslutad samt herr talmannen i ämnet framställt propositioner, blef utskottets hemställan af kammaren godkänd.

Punkterna 6 och 7.

Biföllos.

Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.

Punkten 8.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till upprättande af en ordinarie professur i geografi vid universitetet i Upsala på ordinarie stat bevilja ett belopp af 6,000 kronor, deraf 4,500 kronor såsom lön och 1,500 kronor såsom tjänstgöringspenningar.

Utskottet hemställde,

att Riksdagen i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning må till upprättande af en extra ordinarie professur i geografi vid universitetet i Upsala på ordinarie stat bevilja ett belopp af 4,500 kronor, deraf 3,300 kronor i lön, som efter fem år kan höjas med 500 kronor och efter tio år med ytterligare 500 kronor, samt 1,200 kronor i tjänstgöringspenningar, äfvensom medgifva, att omförmälda ålderstillägg må bestridas af det under åttonde hufvudtiteln uppförda förslagsanslag: ålderstillägg.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Ernst Carlson: Herr talman! I betraktande af den harmoni och samstämmighet, som äfven i denna fråga utmärkt statsutskottet, är naturligen utsigten för en enskild medlem af kammaren att göra sin afvikande mening hörd icke stor; hans stämma skall sannolikt förklinga som en ropandes röst i öknen. Men äfven öknarna, herr talman, få icke afskräcka, då det gäller geografi, icke ens om det vore minoritetsmannens torra och hopplösa öken! Och som jag sysslat något med hithörande ting och dervid kommit till en bestämd uppfattning i frågan, hoppas jag kammaren icke illa upptager, att jag här uttalar densamma. Den får gälla hvad den kan, äfven om den ej har utsigt att blifva majoritetens.

Först och främst vill jag då konstatera det glädjande faktum, att hela statsutskottet, liksom Kongl. Maj:t, känt sig öfvertygad om att en *särskild* lärostol i geografi bör upprättas vid universitetet i Upsala. Derigenom skall geografin äfven i vårt land komma att intaga en sjelfständig ställning såsom vetenskap utan att såsom hittills vara ohjelpigen sammankopplad med historien eller med statskunskapen. Jag håller före, att goda frukter häraf äro att förvänta både för de geografiska studierna i allmänhet och särskildt för lärareutbildningen i ämnet.

Men då geografin sålunda nu skall få sin mandomsanammelse såsom sjelfständig vetenskap, hade det också varit i hög grad önskvärdt, om steget tagits fullt ut, så att

1:o) geografin bestämdt inrangerats bland de naturvetenskapliga disciplinerna, hvilket den moderna geografiens rigtning ovilkorligen fordrar, och

2:o) den nyupprättade geografiska lärostolen från början gjorts till ordinarie, d. v. s. stälts jembördig med professurerna i de äldre vetenskapsgrenarna med afseende å förmåner samt examens- och undervisningsskyldighet.

Beträffande den nya professurens blifvande ställning vid universitetet har utskottet icke uttalat sig; men dess tystnad får väl tolkas

såsom ett instämmande uti hvad härom anförts i statsverkspropositionen, nemligen »att Kongl. Maj:t framdeles borde bestämma om dess omfattning och ställning inom den filosofiska fakulteten». Härvid må dock anmärkas, att den ställningen i öfverensstämmelse med den moderna geografiska vetenskapens fordringar icke lär kunna blifva mer än en, nemligen så, att den nya lärostolen inrangeras i den matematisk-naturvetenskapliga sektionen. Ty geografin såsom skolämne kan och bör måhända vara en amfibie med både politiska och fysiska beståndsdelar; men geografin såsom vetenskap vid universitet måste alltid i följd af sin fysiska utgångspunkt blifva en väsentligare naturvetenskaplig disciplin och såsom sådan intaga sin plats. Dervid är emellertid af vigt att fasthålla, det geografin såsom examensämne för blifvande elementarlärare må kunna förenas både med humanistiska och naturvetenskapliga studier. Ty för närvarande är icke möjligt och lär väl knappast för framtiden vara önskligt, att den geografiska undervisningen i våra skolor endast skulle företrädas af naturvetenskapsmän. Saken måste därför inrättas så, att hvarken studerande med naturvetenskaplig eller med humanistisk förbildung hindras från att lägga sig på detta fack, utan att, äfven om geografin får sin plats inom den matematisk-naturvetenskapliga sektionen, detta ämne dock alltid kan förenas med kandidat- och licentiatexamina af båda dera slaget.

Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.
(Forts.)

I afseende å det andra önskemålet åter eller den nya geografiska lärostolens egenskap af ordinarie professur har statsutskottet gått ett sådant kraf, så att säga, halfvägs till mötes, i det att utskottet yttrat, »att behovet af undervisning i ämnet *åtminstone för den närmaste framtiden* skulle kunna tillgodoses genom inrättande af en extra ordinarie professur». Ty uttrycket »åtminstone för den närmaste framtiden» får väl tolkas så, att utskottet känt på sig, att det »extra» tillståndet icke kan komma att räcka länge; och jag är utskottet särdeles tacksam för detta medgifvande, som jag ber att få notera. Utskottet har emellertid för sin åtgärd att tills vidare göra den nya professuren till extra ordinarie åberopat en akademisk auktoritet, nemligen den af Upsala filosofiska fakultet tillsatta förberedande komitéen. Dervid är dock först och främst att märka, att denna komité yttrat sig om ett helt annat förslag än det af Kongl. Maj:t nu framlagda; ty den gången gälde det upprättandet af två geografiska professurer, den ena ny i »politisk geografi» och den andra förändrad från en professur i meteorologi till en professur i »meteorologi och fysisk geografi», med nedsatt tjenstgöringsskyldighet eller en observatorsplats vid sidan. Sedan nu det föga lyckliga förslaget om upprättande samtidigt af två geografiska professurer på goda grunder öfvergifvits och för hela det geografiska gebietet föreslagits endast en lärostol, har ingen af de hörda myndigheterna förutsatt annat än att denna lärostol skulle företrädas af en ordinarie professor.

Detta torde ock blifva nödvändigt, dels till följd af sjelfva ämnets beskaffenhet, då med den nya professuren måste följa föreståndarskapet för en betydande geografisk institution med samlingar af undervisningsmateriel m. m., dels ock därför att det här gäller att skapa goda traditioner. Ett nytt sjelfständigt ämne skall vid läro-

*Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.*

(Forts.)

sätet inaugureras, och då måste man söka få en framstående person dertill. Det vore olämpligt att här i detta afseende nämna några namn; det torde vara alldeles tillräckligt att erinra derom, att både på den praktiska forskningens och på den teoretiska vetenskapens fält finnas inhemska sådana af god klang att tillgå.

Antingen jag ser saken från den rent vetenskapliga synpunkten eller från den praktiska, d. v. s. lärarebildningens, synpunkt, finner jag det alltså vara af stor vikt att få en verkligt dugande förmåga att kreera geografiens ställning såsom själfständig vetenskap här i Sverige, hvadan professuren bör göras ordinarie. Detta så mycket mer, som i vårt land, hvilket har många lysande namn på den geografiska forskningens område att uppvisa, hittills så litet gjorts för geografiens vetenskapliga bearbetning och utbildande af lärare i detta ämne.

Först år 1893 inrättades vid Upsala universitet en extra ordinarie lärareplats i geografi med ett årsarvode af 1000 kronor, och ämnet var i examina oupplösligen förbundet med statskunskap. Följande år, 1894, beviljades medel till upprättande af en extra ordinarie professur i »historia och geografi» vid Lunds universitet. Vid läroverken har geografiens hittills, som bekant, varit sammankopplad med historien, och först den 31 sistlidne december har detta förhållande af Kongl. Maj:t, på Riksdagens begäran, hvad adjunktstadiet beträffar blifvit ändradt.

När vi nu gå att taga det afgörande steget till geografiens frigörelse som själfständig vetenskap vid landets äldsta universitet, hvarför då stanna vid en halfmesure, som kanske i väsentlig mån för den närmaste framtiden skall omintetgöra de af detta steg väntade fördelarne? Den besparing, som genom utskottets förslag skulle tillflyta statsverket, är ock skäligen ringa; om tio år — eller förr kanske, om innehafvaren har tjensteår vid universitetet att räkna sig till godo, när han tillträder professuren — skall besparingen för staten icke uppgå till mer än 500 kronor om året. Upprättandet af denna lärostol blir dessutom alldeles särskildt billigt derigenom, att i samband med professurens inrättande kan indragas det arvode af 1000 kronor, som sedan 1893 utgått till den extra ordinarie läraren i ämnet och som naturligen för framtiden blir öfverflödigt.

Då alltså skilnaden mellan Kongl. Maj:ts och statsutskottets förslag från ekonomisk synpunkt icke spelar nämnvärd rol, men då det deremot ur vetenskaplig och praktisk synpunkt är af vikt, att den nya geografiska professuren allt från början besättes med ordinarie innehafvare, dristar jag, herr talman, att vädja till denna kammars kända omtanke för kulturfrågor och hemställa om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Friherre De Geer: I likhet med professor Carlson anser jag det vara lyckligast, om denna befattning från början göres till ordinarie. Man kan redan af principiella skäl hafva vissa betänkligheter emot att, när man fordrar ett arbete, som i allo motsvarar det, som innehafvaren af en ordinarie plats har att utföra, i ersättning derför endast erbjuda en aflöning för extra ordinarie befattning. Detta är så mycket mera betänkligt, då det gäller ett ämne, hvilket är så nytt

som den moderna geografin och hvilket sålunda kräfver ett alldeles särskildt intensivt arbete. Man måste nemligen här tillskapa lämpliga kurser och lämplig åskådningsmateriel, hvarför det är synnerligen viktigt, att man redan från början anskaffar en lämplig person för att utföra detta magtpåliggande uppdrag.

Då nu Första Kammaren redan bifallit utskottets förslag om att platsen — som vi dock få hoppas endast tills vidare — skall besättas blott såsom extra ordinarie, skall jag för min del också yrka bifall till utskottets förslag, dock med det tillägget, att efter orden »ordinarie professur i geografi» fogas »vid den filosofiska fakultetens matematiskt-naturvetenskapliga sektion». Jag tror nemligen, att det är af synnerligen stor vikt, att om man i vårt land, der hittills kunskapen om den moderna geografis utveckling utan tvifvel varit ganska ringa, verkligen vill få fram studiet af detta ämne på ett sätt, som gör, att Sverige värdigt kan täfla med de i detta afseende mest framskjutna länderna, man redan från början bringar in detta studium på rätt stråt.

Vid de utredningar, som i denna fråga företagits, har man till jämförelse framdragit förhållandena i Frankrike och Tyskland samt äfven Österrike, och man har då påpekat, att i Frankrike har detta studium hufvudsakligen bedrifvits ur historisk-politisk synpunkt och i Tyskland alldeles öfvervägande från naturvetenskaplig eller fysisk synpunkt. Man har sagt, att det omdömet sålunda kunde anses befogadt, att man varit något ensidig i begge dessa länder. Så kan det ju också vid första påseendet förefalla, men om man haft tillfälle att något närmare följa utvecklingen af den ifrågavarande vetenskapen, måste man medgifva, att det är Frankrike, som länge i detta afseende stått kvar på en föråldrad ståndpunkt, ehuru äfven här på senare tiden mera framskjutna forskare, såsom de Lapparent, afgjort intagit samma modernare ståndpunkt, till hvilken tyskarne redan allmänt anslutit sig.

Det förvånar mig, att man ej vid dessa utredningar äfven påpekat den storartade utveckling, som geografin tagit i Förenta staterna. Det är nemligen otvifvelaktigt, att man i Förenta staterna såväl som i Tyskland — hvilka båda länder, i förbigående sagdt, i vissa afseenden, särskildt på det industriella området, med mycken intensitet arbetat för sin utveckling — kommit alldeles på det klara med att, om geografin skall kunna blifva en själfständig vetenskap, som kan sammanfatta sitt material på ett systematiskt och planmessigt sätt, är det nödvändigt, att den är baserad på naturvetenskaplig grund.

Den förnämsta orsaken till att geografin på den europeiska kontinenten så länge intagit en obemärkt plats och föga kunnat göra sig gällande, är nog den, att geografin varit såsom ett bihang sammanförd med historia eller något annat humanistiskt ämne. Jag tror, att icke minst de humanistiska vetenskaperna skulle blifva särdeles be- tjenta af att geografin finge en själfständig ställning, ty endast då kan densamma utveckla sig på ett sådant sätt, att den verkligen för- mått lefva dessa humanistiska discipliner såväl som de naturveten- skapliga alla de värdefulla upplysningar, som utan tvifvel kunna erhållas från detta ämne.

Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.
(Forts.)

Angående
 professur
 i geografi
 vid
 universitetet
 i Upsala.
 (Forts.)

Geografien har hos oss vanligen uppdelats uti politisk geografi och fysisk geografi. Den af Upsala filosofiska fakultet tillsatta komitén framhåller, att detta namn »politisk geografi» i våra dagar är mindre lämpligt, då det ganska litet motsvarar hvad man i Tyskland kallar Länderkunde; det är endast en enda sida af den humanistiska geografien, som kan kallas politisk. Ty äfven den humanistiska geografien måste i ganska hög grad basera sig på naturvetenskaplig grund, och därför är det utan tvifvel erforderligt, att, då hela ämnet företrädes af en person, denne är väl skolad i den naturvetenskapliga metoden.

Jag har därför, om också helt naturligt med någon tvekan, vågat föreslå detta tillägg till statsutskottets förslag. Jag har vågat göra detta i egenskap af geolog, emedan det otvifvelaktigt är först genom geologernas verksamhet, som det geografiska studiet i våra dagar vaknat till nytt lif. För geologerna har det nemligen varit en tvingande nödvändighet att på egen hand utbilda studiet af jordens beskaffenhet i våra dagar och de krafter, som drifva sitt spel på jordens yta. Detta har gifvit upphof till den moderna geografien, som nu med så mycken framgång utvecklats i Tyskland och Förenta staterna. En af Amerikas främste pedagogiska geografer i våra dagar, professor Davis vid Harward College i Boston, säger, att »geografien är en ympqvist, som utvuxit från en geologisk stam.

Då dessutom mitt speciella fack inom geologien faller just inom det område, som står i den närmaste beröring med geografien, har jag personligen haft anledning och tillfälle att på nära håll följa denna det geografiska studiets först på senare tid inträffade utveckling, och det är äfven på denna grund, som jag vågat att på det lifligaste tillstyrka, att kammaren måtte omfatta detta tilläggsförslag. Det innebär ju ingen väsentlig ändring af utskottets förslag, utan preciserar endast, till hvilken fakultet geografien bör hänföras, om man verkligen önskar, att Sverige skall blifva på ett effektivt och värdigt sätt representeradt i detta afseende.

Häruti instämde herrar *Höjer* och *Branting*.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! Jag har för visso ingenting emot att en professur i geografi inrättas, och jag skall gerna vara med om Kongl. Maj:ts förslag. Men jag vill begagna tillfället att till herr statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet ställa en vädjan, att han måtte tillse, att icke tillkomsten vid våra universitet af den ena professuren efter den andra måtte oskäligt förlänga universitetsstudierna, genom en dermed följande ökning af studiekurserna, samt derigenom lika oskäligt öka studieskulderna för vår studerande ungdom. Detta är annars något, som ständigt förekommer; den professur, som sist inrättades, hade också den följden. Man vet, att i allmänhet, när professorsombyte sker, blifva studiekurserna förlängda, och de blifva det naturligtvis då ännu mer, när en ny professur tillkommer. Man har redan i många år klagat öfver att studierna vid våra universitet äro alldeles

för långa, och det särskildt om man med dem jemför motsvarande studier i främmande länder.

Men jag skall icke stanna allenast vid detta, utan jag vill tillika hemställa till herr statsrådet, om det icke skulle vara möjligt att vidtaga några åtgärder, hvarigenom de föreläsningar, som professorerna vid våra universitet nu hålla, kunde blifva mera fruktbara för den studerande ungdomen och lemna bättre resultat för dess studier. Som det för närvarande är, besökas föreläsningarna i allmänhet af ytterst få studenter. Jag var för icke länge sedan i Upsala och bevistade då på en förmiddag fyra föreläsningar. Antalet studenter, som åhörde dessa föreläsningar — det var icke inom den filosofiska fakulteten, utan inom en annan — varierade mellan sju och femton stycken; och jag får säga, att jag tyckte att det var bedräfligt, att så mycken dyr personlig kraft skulle förspillas till så liten nytta. Men jag förstod å andra sidan ganska väl, att det icke kunde vara af något synnerligt intresse för de studerande att bevista sådana föreläsningar, der man t. ex. fick höra en professor med stöd af konkordieformeln framställa för de teologie studerande, »vid hvilket moment af omvändelseprocessen rättfärdiggörelsen inträder» — det var hans verba formalia — med mera sådant skolastiskt — ja, nu vet jag icke, hvad jag skall säga. Jag tyckte till och med, att det var för många studenter, som sutto och spilde tid på dylika föreläsningar.

Det vetande, som de studerande inhemta vid universitetet, det få de i allmänhet icke på professorernas offentliga föreläsningar, utan på s. k. kollegier, hvilka understundom kunna vara ganska dyra. Dessa kollegier gifvas ofta af vederbörande professorer, som dervid mot särskild betalning meddela verklig undervisning. Men det händer också, att på samma gång, som de studerande af vissa lätt begripliga skäl anse sig vara tvungna att bevista professors kollegium, så måste de, för att få de erforderliga kunskaperna, gå och taga privat undervisning hos någon enskild lektionsgifvare. Jag tror icke, att detta är nyttigt, och jag anser, att det nu, då det är fråga om inrättandet af en ny professur, är lämpligt att framdraga det.

Som herrarne minnas, talade jag om samma sak för flera år tillbaka — det gälde då den juridiska fakulteten — och det hade ju då också sin lilla verkan.

Nu är det naturligt, att jag icke kan göra något yrkande; men eftersom statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet är här närvarande, skall jag — icke i mitt namn, men i den studerande ungdomens namn, hvars talan jag vet mig föra i detta fall — bedja honom lägga denna sak på hjertat och tänka efter, om det, som sagdt, icke skulle kunna vidtagas några åtgärder för att göra professorernas föreläsningar i Upsala — förhållandena i Lund känner jag icke till — mera fruktbara för den studerande ungdomen, så att, om möjligt, den privatundervisning, som den nu måste skaffa sig, blir öfverflödigt eller kan väsentligen inskränkas.

Herr *Centerwall* förenade sig med herr *Waldenström*.

Herr *Boëthius*: Jag ber att få säga några ord med anledning
Andra Kammarrens Prot. 1901. N:o 18.

Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.
(Forts.)

Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.

af herr Waldenströms nya ridt på den af honom så omtyckta hästen.

Om jag förstod herr Waldenström rätt, så ville han, att föreläsningarna vid universitetet skulle anordnas så, att de blefve kollegier, d. v. s. öfversiktliga kurser i hvarje ämne.

(Forts.)

Jag tror, att för professorerna sjelfva vore det nog beqvämast att så anordna undervisningen, att de år efter år föredrogo ett utarbetadt kollegiehäfte, innehållande en minimal öfversigt öfver kursen. De skulle då också få rätt många åhörare, nemligen alla de studenter, som behöfde inhemta denna kurs. Men nu ålägga statuterna professorerna att äfven gifva vetenskapliga uppslag, att hålla föreläsningar, som icke endast afse ett approbatur för kandidatexamen, utan äfven kunna vara till gagn för de studenter, som skola tränga djupare in i vetenskapen, således i filosofiska fakulteten för dem, som läsa på filosofie licentiatexamen. Nu äro dessa senare ganska få i hvarje ämne, och derfor kunna föreläsningar, som hållas särskildt för dem, omöjligen få någon masspublik; men häraf följer icke, att sådana föreläsningar äro utan nytta, vare sig för studenterna eller för den vetenskapliga odlingen i vårt land. Om det varit herr Waldenströms mening att påstå, att professorerna, utom sina föreläsningar, i allmänhet hålla kollegier, som betalas af studenterna, vill jag säga, att detta icke öfverensstämmer med verkliga förhållandet. Inom filosofiska fakulteteten tror jag att det knappast finnes någon professor, som håller kollegier, för hvilka betalning erlägges. Men förutom den strängt vetenskapliga föreläsningsverksamheten behöfves det en handledning för studenterna, när de skola inhemta de vetenskapliga grunderna, och denna handledning ha professorerna öfverlemnat åt docenterna, för att dessa senare derpå skola kunna göra sig en inkomst. I Tyskland går det så till, att professorerna sjelfva äfven hålla dessa kollegier och derpå förtjena stora summor; men följden deraf är också, att derstädes kan knappast någon åtaga sig en docentur, som ej eger enskild förmögenhet; och om detta förhållande är något eftersträfvansvärdt, lemnar jag åt kammaren att sjelf afgöra. För öfrigt låter det nog illa, när det säges, att på en föreläsning endast varit en 7 à 8 personer. Men kanske hafva dessa 7 à 8 studenter varit elitkåren inom sitt ämne, som der fått uppslag för sina fortsatta studier, och då tror jag icke man kan säga, att föreläsarens verksamhet varit misslyckad.

Hvad herr Carlson yttrade i fråga om en ordinarie och en extra ordinarie professur i geografi, gillar jag i princip. I sjelfva verket är detta en organisationsfråga. Kammaren torde ha sig bekant, att administrationen vid våra universitet är så anordnad, att universitetets angelägenheter skötas af ett stort konsistorium. Skall nu en sådan anordning ha något verkligt skäl för sig, då bör hvarje vetenskap vara representerad i konsistorium. Men nu sitta i detta ej några extra ordinarie professorer, utan blott ordinarie. Det är derfor principiellt origtigt att skapa blott en extra ordinarie professur med målsmanskap för ett sjelfständigt läroämne, helst ett så viktigt ämne som geografi, emedan detta då ej blir behörigen representeradt i universitetets administration. Det vore af denna anledning mycket önskligt, att professuren

blefve ordinarie, och jag skall därför också be att, till den kraft och verkan det hafva kan, få instämma i herr Carlsons yrkande om bifall till Kongl. Maj:ts proposition. För öfrigt hoppas jag, att saken i alla fall snart skall blifva rangerad derigenom, att våra universitet omorganiseras så, att skilnaden mellan extra ordinarie och ordinarie professorer upphäfves eller bättre ordnas.

*Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.*

(Forts.)

Hvad friherre De Geers yrkande angår, ber jag få påpeka, att med afseende på geografin två riktningar hafva gjort sig gällande. Ursprungligen lade man egentligen blott vikt på den politiska geografin, men härigenom blef ämnet ensidigt behandladt. Sedermera började man lägga kanske allt för stor vikt vid den s. k. fysiska geografin. Jag undrar, om icke ett bifall till hans yrkande skulle kunna förorsaka, att åt ämnet komme att gifvas en allt för mycket naturvetenskaplig pregel, hvarigenom en motsatt ensidighet uppkomme. Enligt min tanke är den geografiska vetenskapen en sammanfattning af naturvetenskapliga och humanistiska element. Jag erkänner, att grunden bör vara naturvetenskaplig, men jag vill påpeka, att denna professors praktiska uppgift är att utbilda lärare för våra läroverk, och att den geografiundervisning, som der meddelas, icke får vara ensidigt naturvetenskaplig, utan äfven måste vara etnografisk och politisk. Derfor måste man se till, att denna plats vid universitetet icke blifver ensidigt naturvetenskaplig. Huru denna professur skall inordnas vid universitetet, tror jag för öfrigt vara en detaljsak, som Andra Kamraren icke på rak arm bör fatta beslut i, innan vederbörande myndigheter yttrat sig derom. Jag anser det därför vara klokast att icke antaga det föreslagna tillägget, utan hålla sig endera till utskottets förslag eller, såsom jag naturligtvis helst skulle önska, till Kongl. Maj:ts förslag, och detta äfven af det skäl, att ett sådant tillägg till beslutet möjligen skulle komma att vålla svårigheter med afseende på sakens genomförande. Det är i alla fall nog troligt, att professuren kommer att förläggas till den naturvetenskapliga sektionen.

Innan jag slutar, skall jag be att få tillägga ännu en sak. Herr Waldenström yttrade nemligen farhågor för att denna professur skulle blifva menlig för studenterna. Jag ber få påpeka, att just de studenter, som egna sig åt ifrågavarande vetenskap för att utbilda sig till lärare, framställt såsom ett mycket viktigt önskemål, att geografin erhöles en sjelfständig ställning vid universitetet.

Herr Larsson i Mörtlösa: Jag ber att få erinra den talare på göteborgsbänken, som först yttrade sig i frågan, att den sakkunniga komitén vid filosofiska fakulteten i Upsala ansett, att den ifrågavarande professuren borde blifva extra ordinarie; den blefve i så fall jemställd med den professur i samma ämne, som finnes vid universitetet i Lund. Den lärare, som hittills bestridt undervisningen i detta ämne, har endast haft ett arvode af 1,000 kronor. Ett bifall till statsutskottets förslag komme därför att i detta afseende medföra en väsentlig förbättring.

Hvad angår det yrkande, som gjordes af en talare på stockholmsbänken, eller att kammaren skulle besluta, att den ifrågavarande professuren skulle inrangeras under filosofiska fakultetens matematisk-

Angående
 professur
 i geografi
 vid
 universitetet
 i Upsala.
 (Forts.)

naturvetenskapliga sektion, så tror jag icke, att det kan vara tillrådligt att fatta beslut i enlighet med ett sådant yrkande, emedan det synes gå utöfver hvad Kongl. Maj:t i sin proposition föreslagit.

Som Första Kammaren redan bifallit hvad utskottet uti ifrågasvarande punkt föreslagit, hemställer jag, om det icke vore skäl, att denna kammare fattar samma beslut.

Herr Waldenström: Jag väntade just, att herr Boëthius, som ju är representant för universitetet i Upsala, skulle rigta en replik mot mig. Han gjorde så äfven förra gången, men erkände då, att han nått och jemt hört talas om tillvaron af den sergeant i Upsala, om hvilken det yttrats, att med honom stode och fölle hela den juridiska fakulteten, emedan det vore han, som försåge studenterna med hektograferade kollegiehäften, som öfver hufvud gjorde det möjligt för dem att studera. Jag framstalde då ett särskildt yrkande. Derefter upptog justitieombudsmannen samma sak, och Kongl. Maj:t vidtog sedermera med anslag, som Riksdagen beviljade, åtgärder för att afhjelpa de svårigheter, som för det dåvarande och till väsentlig del ännu i dag vidlåda de juridiska studierna vid universitetet. Professorerna i Upsala visste sjelfva ingenting om behovet af sådana åtgärder, utan det måste stötas på från annat håll. I allmänhet kan man ju ock säga, att icke några reformationer utgå från ett skrä själft, eller från personer, som stå såsom skräets ledare.

Jag tillåter mig vidare för herr Boëthius påpeka, att jag alls icke framställt något förslag om huru föreläsningarna vid universitetet böra ordnas. Jag har endast velat lägga herr ståtsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet på hjertat att se till, huru vida icke något kunde göras för att dessa föreläsningar måtte blifva mera fruktbarande för den studerande ungdomen, än de för närvarande äro. Om jag icke i denna sak har opinionen för mig inom professorskretsar i Upsala, så har jag alldeles säkert hela studentkåren bakom mig, när jag säger det.

Nu sade herr Boëthius, att statuterna ålägga professorerna att gifva sina föreläsningar en mera vetenskaplig form. Ja, det är riktigt; och jag ber att få säga, att det vore mycket önskligt, att de äfven gjorde det. Jag har hört sådana i vetenskapligt afseende bedröfliga föreläsningar i Upsala, att jag fått riktig feber, innan timmen varit slut. Jag hörde t. ex. en gång för icke länge sedan en föreläsning, der professorn satt och dikterade predikoutkast så långsamt, att kandidaterna skulle kunna hinna ord för ord uppteckna dem. Böcker med sådana utkast kunna de få köpa kanske för 25 öre årgången i hvarje antiqvarisk bokhandel både i Upsala och här.

Jag har sjelf haft förmånen att vid universitetet studera under professorer, som, på samma gång de varit framstående vetenskapsmän, hållit utmärkta vetenskapliga föreläsningar inför ett auditorium, som nästan jemt varit proppfullt. Icke behöfver den omständigheten, att en föreläsning är vetenskaplig, verka derhän, att de åhörande studenternas antal blir ringa, såsom herr Boëthius menade.

Vidare sade herr Boëthius, att om jag ville påstå, att det i Upsala vore allmän regel, att professorerna gifve kollegier, för hvilka

de uppbure särskild betalning, så talade jag icke sant. Ja, därför sade jag det icke heller. Men att sådant eger rum, och att just ett sådant exempel på senare tid varit föremål för en ganska allmänt uppseendeväckande tidningspolemik, det vet nog herr Boëthius lika bra som jag.

Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.
(Forts.)

Så sade herr Boëthius, att han icke förstode, huru man kunde säga, att en föreläsning vore misslyckad därför att den endast besöktes af en 7 à 8 studenter. Det kunde ju, såsom han sade, vara just elitkåren, som gått dit.

Tror då herr Boëthius, att jag är så oförmögen att bedöma det vetenskapliga värdet af en föreläsning, att jag icke skulle förstå att jugera den saken? För resten skall jag säga, att om de 9 personer, som voro närvarande vid en af de föreläsningar, jag bevistade, utgöra elitkåren, så är det för bedröfligt; ty de sågo så sömniga ut, att jag sjelf höll på att somna före timmens slut.

Vidare sade herr Boëthius, att det är just de studenter, som egna sig åt studiet af geografin, som begärt professur i ämnet. Herr Boëthius skall dock betänka, att de nya fordringarne i geografi komma att läggas icke allenast på dem, som ämna bli vetenskapsmän i ämnet, utan äfven på andra, för hvilka geografin efter examen spelar en ganska liten, om ens någon, roll.

I allmänhet skulle jag vilja säga, att om herr Boëthius och professorerna i Upsala, öfver hufvud taget, bättre sökte få reda på hvad studenterna tänka, skulle de inrätta sig ej så litet annorlunda, än de nu göra. Om de frågade dem, när de lemna Alma Mater — som universitetet ju så vackert kallas —, hvad nytta de haft af deras föreläsningar, hvad de föra med sig ut i lifvet från dessa föreläsningar, så skulle kanske flertalet af dem öppenlystigt säga, att det ryndes i deras västficka.

Herr friherre De Geer: Det är särskildt med hänsyn dertill, att det är ifrågasatt att inrätta endast *en* professur i geografi, jag anser det vara synnerligen viktigt, att denna plats blir besatt med en person, som sitter inne med tillräcklig naturvetenskaplig underbyggnad. Jag vill å nyo påpeka, att det är först sedan geografin utvecklats i naturvetenskaplig riktning, som man kan tala om en verklig geografisk vetenskap. Hvad man tidigare afsåg med ordet geografi var snarast en kompilation af hvarjehanda beståndsdelar från skilda vetenskaper. Något verkligt vetenskapligt sammanhang kan deri svårigen påvisas.

Skall nu en och samma person undervisa såväl i den vetenskapliga grunden för hela ämnet som i de grenar af detsamma, hvilka närmast anknyta sig till denna grund, synes det mig vara oafvisligt, att platsens innehafvare i främsta rummet eger de nödvändiga förutsättningarna att verkligen kunna beherska sjelfva grundvalen för ämnet. Det är visserligen sant, att vid undervisningen i skolorna, särskildt vid den första undervisningen, måste man börja med den allmännare del af geografin, som i Tyskland kallas för Länderkunde, och allra först med Heimatkunde, eller hvad vi skulle kalla hembygdslära, under det att man först på ett senare stadium, när lär-

Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.
(Forts.)

jungarna fått vissa naturvetenskapliga förutsättningar, också kan meddela det sammanhang, den öfverblick af förhållandena, som äfven den geografiska vetenskapen numera kan lemna. Vid utbildandet af lärare vid universitetet är det deremot af väsentlig vigt, att lärarne sjelfva lära känna den grund, på hvilken vetenskapen hvilat, och det syfte, mot hvilket man bör sträfva, så att de redan från början kunna anordna hela undervisningen så, att den leder fram emot detta syfte. För min del är jag så öfvertygad om vigten af att ämnet redan från början kommer in på rätt spår, att jag för ögonblicket skulle föredraga rent afslag framför risken af att lemna frågan oafgjord.

Af hvad som yttrades af talaren på uplandsbänken har jag blifvis ytterligare stärkt i min förmodan, att man hos oss ännu allt för litet gjort bekantskap med den i andra länder kraftigt spirande geografiska vetenskapen, för att denna skulle blifva på ett betryggande sätt tillgodosedd, i fall Riksdagen icke redan på förhand fastslår, att ämnet bör tillhöra den matematisk-naturvetenskapliga sektionen.

Den behållning, vi kunna vänta oss af en geografisk undervisning, ordnad på detta sätt, bör bland annat bestå deri, att vi lära känna vårt eget lands natur bättre, än hvad hittills varit fallet. Det kan med skäl, som också herr Carlson framhöll, väcka undran, att i ett sådant gammalt naturforskarland som Sverige ännu så litet blifvit åtgjort för att åstadkomma en sådan vetenskaplig öfversigt eller totalbild af vår natur och af de olika naturtillgångar, som i detta land förekomma. Jag är för min del öfvertygad om, att så vida i vårt land kommer att meddelas undervisning i en verkligt vetenskaplig geografi, så kommer detta ämne att få glädja sig åt en vida större popularitet, än flertalet af de ämnen, hvari undervisning hittills lemnats.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Blott ett par ord till genmäle.

Den ärade talaren på geflebänken yttrade, att det vore önskligt, att föreläsningarna vid universiteten anordnades så, att de blefve mera praktiska och gagneliga för de studerande än hittills. Det är en önskan, som vi alla — antager jag — instämma uti. Å andra sidan tror jag dock, att man måste göra våra högskolor den rättvisan att erkänna, att de numera allvarligt sträfva till ett sådant mål. Det kan ju hända, att man på vissa håll ännu icke lyckats nå detta mål; jag känner ej förhållandena tillräckligt inom den teologiska fakulteten, från hvilken den ärade talaren företrädesvis tog sina exempel, för att ha något omdöme om den, och det hör för öfrigt inte hit. Alldeles säkert är dock, att i åtskilliga ämnen sådana sträfvan den till ett bättre kunna påvisas.

Upprättandet af en ny professur i geografi är eljest just egnadt att verka i praktisk, studierna underlättande riktning. Ty äfven om den delvis är afsedd att främja det rent vetenskapliga forskningsarbetet, så skulle dock framför allt lärarebildningen komma att vinna på inrättandet af en sådan professur. De blifvande elementarlärarne i geografi ha nemligen hittills måst studera både statskunskap och

geografi, enär begge dessa discipliner hafva ingått såsom delar af samma professur. Men hädanefter skola de, som tänka egna sig åt lärareverkens tjänst, kunna taga geografi utan statskunskap såsom examensämne, och fördenskull komma, om ämnet skötes som sig bör, blifvande geografilärares universitetsstudier att, på samma gång de böra blifva mera intresseväckande och lärorika, i väsentlig mån underlättas.

*Angående
professur
i geografi
vid
universitetet
i Upsala.
(Forts.)*

En ärad talare på östgötabanken anmärkte mot mig, att statsutskottet för sin åsigt om den ifrågavarande professurens egenskap af extra ordinarie kunde stödja sig på en god akademisk auktoritet, nemligen den förberedande sakkunniga komitén inom filosofiska fakulteten i Upsala, hvilken förordat endast en »extra ordinarie» professur. Jag vill dock erinra honom derom, att frågan den gången låg på ett helt annat sätt än nu. Då var det meningen att inrätta två professorer: en extra ordinarie professur i »politisk geografi» och en dito i fysisk geografi och meteorologi», åtföljd af en observatorsplats för sistnämnda ämne. Således är det icke riktigt, såsom statsutskottet gjort, att taga detta komitéuttalande såsom stöd för att den nu föreslagna, mycket mera omfattande professuren skall göras till extra ordinarie.

Jag skall emellertid icke vidare fortsätta en hopplös strid härom. Jag vill i stället taga fasta på att statsutskottet i alla fall gått geografins vänner ganska långt till mötes, då det yttrade, att den nya professuren »åtminstone för den närmaste tiden» borde inrättas såsom extra ordinarie. Det vill med andra ord säga: statsutskottet erkänner, att den snart måste blifva ordinarie.

Deremot vill jag — ehuru i sak af alldeles samma mening som friherre De Geer eller att den nya geografiska professuren bör få sin plats inom den matematiskt-naturvetenskapliga sektionen — varna för att göra ett sådant tillägg till statsutskottets hemställan, som han föreslog, enär Första Kammaren redan bifallit statsutskottets hemställan oförändrad. Jag tror nemligen, att vill man sjelfva saken, bör man icke utsätta den för faran att strandas på rena formaliteter. Det lär kunna förväntas, att Kongl. Maj:t skall taga hänsyn till meningar, som i Riksdagen uttalas, äfven om de icke inskrivas i sjelfva klämman.

Alltså, helst skulle jag vilja rösta för Kongl. Maj:t förslag; men kan jag icke få detta, tager jag hellre statsutskottets förslag än att, om jag så må säga, riskera hela bataljen.

Herr friherre De Geer: Jag vill endast göra ett kort tillägg till hvad jag nyss yttrade. Jag har nemligen gjort mig förvissad om att mitt yrkande icke kan anses gå utöfver Kongl. Maj:ts förslag. Det innebär ju tvärt om endast en begränsning af detsamma i och genom en närmare bestämning rörande anordnandet af professuren. I Kongl. Maj:ts förslag står endast, att Kongl. Maj:t framdeles borde bestämma jemväl om den nya professurens omfattning samt dess ställning inom filosofiska fakulteten. Mitt yrkande afser ju endast att redan nu erhålla en sådan närmare bestämning. Jag ber därför att få vidhålla mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen förklarats afslutad samt herr talmannen framställt proposition å de derunder gjorda yrkanden, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 9.

Bifölls.

Punkten 10.

Härunder hemställde utskottet,

att Riksdagen, med bifall till af Kongl. Maj:t gjord framställning, må till arfvode åt en instrumentmakare vid fysiologiska institutionen i Lund på ordinarie stat bevilja ett belopp af 500 kronor.

Sedan denna utskottets hemställan upplästs, anförde:

Friherre von Knorring: Herr talman, mina herrar! Tillmötesgåendet från statsutskottets sida mot de kulturella anslagskravven har i år — enligt min uppfattning — varit ganska stor, att döma af det föreliggande betänkandet, äfven om alla anspråk icke blifvit tillfredsställda. I denna punkt, hur obetydlig den än kan förefalla, finner jag, att utskottet gått väl långt. Utskottet föreslår, att vi från extra stat till ordinarie må öfverföra 500 kronor till arfvode åt en instrumentmakare vid fysiologiska institutionen i Lund. Saken är, såsom blifvit sagdt, obetydlig i och för sig sjelf, men från principiel synpunkt är den icke obetydlig. Såsom skäl för åtgärden anför utskottet först och främst, att arfvodet har utgått under många år på extra stat. Icke kan detta egentligen vara något skäl, ty i händelse det vore skäl för förändringen, skulle många andra extra arfvoden, som utgått under många år — t. ex. till flere amanuenser — äfven öfverflyttas på ordinarie stat.

Såsom ett annat skäl angifves, att det icke allenast är för den fysiologiska institutionen, som instrumentmakaren verkställt reparationer, utan att han äfven gjort det för andra af universitetets institutioner. Icke heller detta kan jag anse vara ett skäl för att öfverflytta arfvodet från extra stat till ordinarie. Om det föreslagits att öka arfvodet från 500 kronor till en högre summa, kunde detta skäl ha varit lämpligt att åberopas.

Såsom jag förut antydt, skulle det icke alls förundra mig, om till nästa Riksdag eller en följande det gjordes anspråk från än det ena, än det andra hållet på att till ordinarie stat få öfverflyttade arfvoden, som till en tid utgått på extra stat, t. ex. sådana till amanuenser, till lektorer i språk vid universiteten, m. fl.

Det är på grund deraf jag vågat fästa uppmärksamheten på saken; den har en principiel betydelse, och därför yrkar jag afslag å utskottets hemställan.

Herr Eklundh i Lund: Ja, den föredragna punkten kan ju

synas innebära en viktig principfråga, men jag tror icke, att man bör taga den så. Förhållandet är, att denna anslagsbegäran måst år efter år upprepas; och då sålunda anslag för aflöning åt en instrumentmakare vid Lunds universitet visat sig ständigt vara behöfligt, torde det också vara lämpligast, att ifrågavarande anslag öfverflyttas från extra till ordinarie stat, på det myndigheterna och Riksdagen må slippa att år efter år skriva om en så obetydlig sak.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de derunder gjorda yrkanden, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Punkterna 11 och 12.

Godkändes.

Sedan *punkten 13* blifvit föredragen, yttrade

Herr Eklundh i Lund: Ehuru jag, då statsutskottet enhälligt omfattat den här föreliggande hemställan, icke vill framställa något yrkande i motsatt riktning, anser jag mig dock böra yttra några ord, på det att kammaren måtte finna, att de akademiska myndigheterna icke saknat skäl för sin framställning i nu ifrågavarande hänseende.

Utgifterna vid den astronomiska institutionen i Lund hafva utgjort under 1896 4,267 kronor 48 öre, under år 1897 — i slutet af hvilket år den nuvarande professorn i astronomi tillträdde sitt embete och arbetet å institutionen i följd deraf var mindre omfattande än vanligt — 1,326 kronor 99 öre, under år 1898 6,226 kronor 99 öre, under år 1899 3,968 kronor 31 öre och under år 1900 6,462 kronor 65 öre. Nu kan man fråga, hur har det varit möjligt, att utgifterna blifvit så stora, då det ordinarie årsanslaget till institutionen, hvilket icke får öfverskridas, uppgår till endast 1,600 kronor? På denna fråga blir svaret, att det varit möjligt därför, att Riksdagen till astronomiska institutionen under åren 1881—1884 på extra stat för hvarje år beviljat ett anslag af 1,500 kronor samt under hvarterdera af åren 1885—1887 ett extra anslag af 3,000 kronor för offentliggörande i tryck af särskilda vid observatoriet utförda zonobservationer, således för sistberörda ändamål sammanlagdt 9,000 kronor. Man jemför anslaget till astronomiska institutionen i Lund med det anslag, som utgår till observatoriet i Upsala och som utgör 2,500 kronor, men man bör dervid också märka, att observatoriet i Upsala erhållit ett extra anslag på omkring 50,000 kronor för inköp af en ny fotografisk refraktor.

Det är gifvet, att, om man, på sätt utskottet föreslagit, minskar anslaget till astronomiska institutionen i Lund, följderna blir, såsom också institutionens föreståndare antydt i sitt yttrande, hvilket jemväl af utskottet åberopats, att arbetet derstädes vissa tider måste ligga nere och bedrivas så att säga stötvis, något, som väl icke borde förekomma i fråga om det vetenskapliga arbetet vid en statens institution.

Jag skall, såsom jag i början nämnde, icke framställa något yrkande, men jag har velat lemna dessa upplysningar, på det att kammaren måtte finna, att det begärda anslaget är af behovet påkalladt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 14—18.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning härefter af *punkten 19* anförde

Herr Wallenberg: Genom en motion om inrättande af en professur i handelsvetenskap vid Stockholms högskola har jag sökt gifva uttryck åt en tanke, som allt mer och mer tränger sig fram på näringslivets område, nemligen att man på allt sätt bör söka höja kunskapsnivån hos handelsns och industriens utöfvare. Denna tanke har under de senaste åren tagit form på mångahanda sätt och ibland de mest skilda kretsar af näringsidkare. Och detta ej allenast inom arbetsgifvarnes krets, utan äfven bland de breda lagren i samhället har denna tanke tagit form i exempelvis det här i Stockholm verkande arbetareinstitutet. Huru bevisande för riktigheten af detta antagande äro icke de skaror, som komma till mötes vid föreläsningarne? De ådagalägga sanningen hos satsen: att »kunskap är magt».

Vid möten, som tid efter annan hållits för yrkesidkare, har jag försport, att man allt oftare påyrkat, att kunskapsmättet måste höjas hos handelsns och industriens män. Man torde med ett ord kunna säga, att nu för tiden råder en *allmän* trängtan att söka höja kunskapsnivån. Förr nöjde man sig med den *erfarenhet*, som kunde vinnas vid utöfvandet af ett visst yrke, men numera vill man dertill lägga *teoretiska kunskaper*.

I de länder, der de kommersiella intressena utvecklats sig i mycket högre grad än hos oss, har man ej underlåtit något för att åt näringslivet gifva den säkra grund, som består i ett noggrant studium af erfarenhet och förutsättningar, ordnade vetenskapligt, och i dessa länder finnes intet tvifvel om, att den teoretiskt utbildade mannen för det praktiska lifvet har högre valör än den som saknar dessa förutsättningar. Också hos oss synes detta redan hafva börjat göra sig gällande. Se vi t. ex. på den företeelse, att ledningen af större banker och bolag i många fall anförtros åt jurister, så betyder naturligtvis detta, att man anser deras större teoretiska kunskaper om näringslivets förutsättningar i en viss riktning vara af värde.

På samma sätt är förhållandet på industriens område. Industriens arbete är ju i många fall frukten af kemistens trängna arbete i laboratoriet. Öfverallt se vi således, huru de teoretiska kunskaperna ligga till grund för det praktiska näringslivet, och att man allt mer och mer sträfvar i denna riktning.

Under sådana förhållanden har det synts mig vara en naturlig sak, att man också borde fordra samma grundläggande kompetens

hos de personer, som på grund af embete skola vara näringslifvets ledare. Det är derfor jag velat väcka det förslag, som motionen innehåller.

Jag skall nu icke göra något yrkande. Jag skall söka än mera utreda frågan och jag skall iakttaga den fingervisning, som blifvit lemnad i utskottets utlåtande, att sätta mig i förbindelse med styrelsen för Stockholms högskola. Sedan skall jag återkomma till saken vid en kommande riksdag.

Herr *Petri* instämde häruti.

Herr K. G. Karlsson i Göteborg: Icke heller jag tänker framställa något yrkande, men jag vill instämma med herr Wallenberg om behovet deraf, att något göres i den riktning, han i sin motion påyrkat.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 20.

Godkändes.

Punkten 21.

Kongl. Maj:t hade vidare föreslagit Riksdagen att höja det å allmänna läroverkens stat uppförda anslaget till extra arfvoden åt gymnastiklärare samt till anskaffande af ammunition för målskjutning m. m. med 30,000 kronor eller från 34,000 kronor till 64,000 kronor.

*Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.*

Utskottet hemstälde,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Vid punkten fans fogad reservation af herrar friherre *J. T. Gripenstedt*, *F. E. Pettersson*, grefve *Ph. Klingspor*, *Th. Nyström*, *L. Grundberg*, *C. von Friesen*, *C. J. G. Swartz* och *J. T. Kennedy*, hvilka ansett utskottet böra hemställa om Riksdagens bifall till hvad Kongl. Maj:t i ofvannämnda hänseende föreslagit.

I fråga härom anförde

Herr Pantzarhielm: Herr talman! Mina herrar! Det var med särskild tillfredsställelse jag af årets statsverksproposition förnam, att Kongl. Maj:t begärt Riksdagens medverkan för att ordna den viktigaste delen af militäröfningarna vid våra läroverk, nemligen skjutöfningarne. Kongl. Maj:t hemställer, dels att Riksdagen måtte bevilja anslag för att dessa skjutöfningar måtte kunna ske med lämplig materiel, nemligen med våra nya gevär — således ett anslag en gång för alla för inköp af gevärsattiralj — och dels att Riksdagen ville i någon mån

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

höja det nu utgående årliga anslaget till militäröfningar vid läroverken för att dels kunna inköpa nödig ammunition, dels kunna tillgodose det oafvisliga krafvet, att öfningarna komma att ledas af dertill skickliga instruktörer. Det var, synes mig, att vänta, att denna praktiska framställning ifrån Kongl. Maj:t skulle inom denna kammare mottagas med sympatier och välvilja. Så har emellertid icke blifvit fallet, åtminstone i fråga om statutskottsledamöterna från kammaren, hvilka i denna fråga synas hafva dikterat det slut, till hvilket utskottet kommit.

Ser man emellertid på utskottets motivering, finner man, att utskottet vridit denna mycket enkla och klara fråga alldes på sned. Utskottet stöder sin motivering till en början på ett uttalande i en skrifvelse från chefen för generalstabens, hvilken skrifvelse emellertid afgifvits i ett helt annat ärende än det nu föreliggande, nemligen i fråga om behöfligheten eller icke behöfligheten af dessa öfningar, i hvilken fråga domkapitlet i Hernösand genom en till Kongl. Maj:t gjord framställning gifvit Kongl. Maj:t anledning att infordra chefens för generalstabens yttrande. Utskottet underlåter deremot att åberopa hvad chefen för generalstabens i *nu föreliggande* fråga yttrat. Han säger i denna fråga, att han på grund af hvad i ärendet anförts »på det lifvigaste tillstyrker, att ett erforderligt antal 6,5 mm. gevär ^{m/96} samt karbiner af samma modell äfvensom för skjutöfningar behöflig attiralj måtte för de högre allmänna läroverken anskaffas».

Detta anför icke utskottet, men åberopar deremot ett uttalande i en helt annan fråga. Det är, såsom jag nyss sade, här icke fråga om annat än anskaffande af gevär, så att skjutöfningarna må kunna bedrivas på sådant sätt, att de medföra verklig nytta. Det är ju icke fråga om att förlänga eller förändra tiden för dessa öfningar, de skola fortgå under samma antal timmar, fördelade på samma antal veckor och under samma årstid som hittills.

Utskottet säger vidare, att det icke är utredt, huru dessa militäröfningar komma att inverka på skolundervisningen. Men den frågan kan mycket väl sägas vara utredd, och svaret återfinnes i de skrivelser från domkapitlet och läroverkskollegierna, hvilka föreligga angående dessa öfningar. Det har visserligen från många håll framhållits, att dessa öfningar vid skolorna menligt inverka på den öfriga undervisningen, men detta är lätt att afhjelpa genom att för de högre klasserna inskränka på de onaturligt långa sommarferierna. Dermed vore denna sak hjälpt.

Utskottet misstänker slutligen, att afsevärda utgifter för anskaffande af skjutbanor skulle uppstå, men detta torde vara öfverdrifna farhågor, ty med den fart, skytterörelsen tagit i vårt land, är det att förutse och hoppas, att skjutbanor på många håll skola komma till stånd, särskildt invid städerna, der ju de ifrågavarande läroverken äro förlagda.

Jag kan sålunda icke finna, att utskottet anført skäl för sin hemställan, att Kongl. Maj:ts framställning icke må af Riksdagen bifallas, och får jag således, såväl med stöd af hvad som anförts i Kongl. Maj:ts proposition som på grund af hvad jag nu yttrat, yrka bifall till den kongl. propositionen.

Med herr Pantzarhielm förenade sig herrar *Zetterstrand, Sundberg, Fagerlund, Trapp, Eklundh* i Lund, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Sandwall, Persson* i Arboga, *Nylander, Cervin, Johanson* i Valared och *Nydal*.

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

Friherre Ericson: Herr talman! Mina herrar! Jag skall be att i hufvudsakliga delar få instämna med den föregående talaren och skall till hans anförande endast föga några ord.

Under långa tider hafva statsmagterna — Kongl. Maj:t genom att begära anslag och Riksdagen genom att bevilja anslag — tydligen ådagalagt, att de erkänna betydelsen af militäröfningarna i skolorna. De hafva erkänt, att dessa öfningar ega sitt värde såsom en förberedelse för öfningarna sedermera vid armén. Det är ju en berättigad sträfvan att söka tillgodogöra sig för armén vid mobiliseringstillfälle de element bland den värnpliktiga ungdomen, hvilka äro i besittning af en högre bildning, för att deraf bilda reservbefäl. Detta är en berättigad sträfvan, och den har också tagit sig uttryck i de föreskrifter i ämnet, hvilka meddelats af Kongl. Maj:t allt ifrån denna frågas första uppkomst. Det var i början af 1860-talet dessa öfningar togo sin början, men beträffande bestämmelserna och instruktionerna bör och behöfver man icke gå längre tillbaka än till 1870-talet. Då tillkommo de första bestämmelserna, hvilka under en längre tid, nära 20 år, tillämpades med föga ändringar. Sedan fingo vi bestämmelserna af 1895 och slutligen hafva vi ett komitéutlåtande af den 3 december 1900. Tager man nu dessa bestämmelser af Kongl. Maj:t och detta komitéutlåtande, hvilket man ju föreställer sig vara en förberedande åtgärd för en framdeles blifvande instruktion af Kongl. Maj:t, i närmare betraktande, skall man deraf tydligen finna, att bestämmelserna för militäröfningarna i skolorna hafva ett bestämt organiskt samband med arméns organisation och rätta sig efter arten och omfattningen af de värnpliktiges öfningar vid armén. Jag begagnar dessa ord särskildt derför, att de användas af utskottet i dess motivering för afslag. Utskottet framhåller nemligen, att Kongl. Maj:t icke sökt åstadkomma ett dylikt samband. Jag å min sida påstår deremot, att man härutinnan varit mycket noga. Se vi t. ex. på 1870 års bestämmelser, finna vi, att man i följd af den ringa öfning, som bibringades den värnpliktiga ungdomen vid armén, ansett nödigt att gifva öfningarna vid läroverken större omfattning. Sålunda finner man, att förutom skjutöfningar och exercis föreskrifves ej så liten öfning i manöver. Gå vi sedan till den instruktion, som blef en följd af de ökade värnpliktsofningarna genom 1892 års härorganisation, så finna vi, att man i denna instruktion, utfärdad 1895, väsentligen koncentrerat militäröfningarne vid läroverken till rena skjutöfningar och att man högst väsentligt inskränkt exercis- och manöveröfningarna. Hvad särskildt exercisöfningarna beträffar, är det egentligen endast fälttjensten, som blifvit bibehållen i nämnda instruktion. Emellertid har under de senare åren såväl hos militärerna som hos allmänheten insigten om nödvändigheten att så långt möjligt är utveckla den enskildes skjutskicklighet allt mer och mer trängt sig fram. Deraf blef också en följd, att man började göra anmärkingar på 1895 års in-

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

struktion och önska en ny. Detta föranledde, att Kongl. Maj:t tillkallade en del sakkunnige, och dessa afgåfvö ett utlåtande den 3 december 1900.

Se vi nu efter, hvad dessa komiterade tänkt sig böra ingå i militäröfningarne vid läroverken, finna vi, att det är, så att säga, endast rena skjutöfningar. Förutom dessa är det endast fråga om en teoretisk kännedom om skjutning — detta hör ju också till skjutningen — hvartill emellertid kommer, att man vill söka utbilda en och annan till undervisare i skjutning.

Sålunda se vi, hur denna fråga utvecklats sig under årens lopp. Den har utvecklats sig — jag återkommer dertill och vill särskildt pointera det i motsats mot hvad utskottet säger — efter den organisation, som varit rådande vid armén, och efter arten och omfattningen af de öfningar, som bibringats de värnpliktige vid armén. Nu hafva emellertid på senare åren från skolans målsmän gjorts ganska allvarsamma uttalanden mot dessa öfningar, något, som äfven den föregående talaren vidrörde. Dessa uttalanden utgingo från seminariet i Hernösand och ledde dertill, att konsistoriet i Hernösand gick in till Kongl. Maj:t med en framställning om fullständigt upphäfvande af dessa öfningar. Skälen härför voro dels, att det öfriga arbetet vid läroverken i väsentlig mån förtrycktes genom dessa öfningar, dels att konsistoriet såväl muntligen som skriftligen erfarit af framstående militära personer, att dessa öfningar vore för försvaret af underordnad betydelse. Beträffande det första skälet, eller olägenheterna för läroverken, kan naturligtvis jag lika litet som chefen för generalstaben i sitt utlåtande tillåta mig bestrida riktigheten af hvad skolans målsmän i detta afseende framhållit. Otvifvelaktigt förorsaka dessa öfningar stora olägenheter för skolan, men då uppstår å andra sidan den frågan, om det gagn för försvaret, som dessa öfningar medföra, kan sägas vara så stort, att det uppväger olägenheterna för skolan.

Jag tillåter mig påvisa, att en ganska betydande minoritet bland skolmännen hysa en annan uppfattning än majoriteten uti denna fråga. Denna minoritet framhåller såsom skäl för dessa öfningars bibehållande, att »militäröfningarna verkade genom det friluftslif, de medförde, uppryckande och stärkande i fysiskt afseende och bibringade större motståndskraft mot intellektuel ansträngning, hvarigenom skolan hade full ersättning för den förlorade tiden. De befordrade vidare hurtighet och uppmärksamhet samt utvecklade det praktiska sinnet och den fosterländska andan». Då de åsigtter, som i denna fråga uttalats af skolans målsmän, äro så olika, kan man ju möjligen vara berättigad att hysa den uppfattningen, att de olägenheter, som framhållits, må hända icke äro alltför tungt vägande för skolans intressen.

Hvad återigen det andra skälet angår, som af konsistoriet i Hernösand framhållits, nemligen att öfningarna icke skulle vara af större värde för försvaret, så vill jag å min sida uttala en annan uppfattning. Jag anser dem nemligen vara, såsom jag strax i början af mitt anförande sade, mycket värdefulla såsom en förberedelse för de öfningar, som sedermera i armén skola utföras, och särskildt gäller detta med hänsyn till utbildningen af reservunderbefäl. Jag hänvisar

i detta afseende till den skrifvelse, som chefen för generalstaben afgifvit, och hvarom den förste talaren erinrade.

Jag vill dessutom frambära en egen erfarenhet från mina inspektioner, som ytterligare belyser denna punkt af föreliggande fråga, den erfarenheten nemligen, att 1895 års föreskrifter till sina verkningar ha varit ganska tillfredsställande. Jag tillåter mig påstå, att år 1897 eller 1898, när konsistorierna yttrade sig i frågan, kunde de erfarna militärer, å hvilka de då åberopade sig, icke med sakkunskap yttra sig om en instruktion, som gifvits 1895, alldenstund det måste krävas en tidrymd af 4 eller 5 år, innan de för militäröfningarna vid läroverken gifna bestämmelserna kunde fullt visa sina verkningar i armén. För några år tillbaka hade jag inom min arméfördelning endast 2 truppförband, vid hvilka tillfälle gafs till utbildning af reservunderbefäl. Anledningen härtill var icke den, att man då hade att tillgå ett mindre antal skolbildade värnpliktige än nu, ty det fans nog lika många sådana äfven då, utan anledningen var, att man vid hvarje mötes början anställde, liksom man nu också gör, ett litet förhör för att pröfva dessa unge värnpliktige, som kunde komma i fråga till reservunderbefäl, och det visade sig dervid, att endast ett ringa fåtal med dåvarande anordning förvärfvat nödiga förutsättningar dertför. Först på sista tiden ha verkningarna af den i detta afseende förbättrade förberedande utbildningen i skolorna visat sig. Sålunda kunde förra året inom min arméfördelning utbildas reservunderbefäl vid alla infanteriregementena såväl som vid fästningsartilleriet och trängen eller alla de truppförband, vid hvilka reservunderbefäl skall utbildas.

I likhet med den förste talaren skall jag också anhålla att få beröra ett skäl, som af utskottet anförts mot Kongl. Maj:ts förslag. Det är ju mycket sant, att det är ganska betydande belopp, som Kongl. Maj:t här begärt, eller 155,000 kronor för en gång och derjemte en årlig ökning af 45,000 kronor. Men det är icke farhågan för beloppets storlek, som gjort utskottet tveksamt och varit anledningen till, att utskottet afstyrkt Kongl. Maj:ts proposition i denna fråga. Utskottet säger nemligen, att det finner det »anmärkningsvärdt, att frågan icke ställts i något organiskt samband med den genomgripande omgestaltning af försvarsväsendet, hvartill Kongl. Maj:ts till Riksdagens pröfning föreliggande förslag om förändrad härordning kan gifva anledning, utan fastmer synes hafva behandlats under den förutsättning, att nu gällande grunder för försvarsväsendet skulle i hufvudsak bibehållas orubbade». »Utskottet hyser emellertid den uppfattningen» — heter det vidare — »att de ifrågavarande militäröfningarna böra till sin art och omfattning afpassas efter försvarsväsendets och särskildt värnpliktsöfningarnas organisation.» Jag tillåter mig, mina herrar, att påminna om hvad jag nyss temligen bjert framhållit, att detta utskottets uttalande är felaktigt. Ty de bestämmelser rörande dessa öfningar, som gäfvos såväl genom kongl. cirkuläret af år 1870 som ock genom instruktionen af år 1895, hafva rättat sig efter den arméorganisation, som i hvarje fall varit gällande, efter arten och omfattningen af värnpliktsöfningarna. Och det sista förslag, som i ämnet afgifvits af dertill utsedde komiterade så sent som i

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

december månad nästlidet år, lämpar sig synnerligen väl för den arméorganisation, som i år förelagts kammaren. Att det också är felaktigt af utskottet att i detta afseende hänvisa till chefens för generalstabens uttalande, har redan den föregående ärade talaren påvisat.

Slutligen må påvisas, att utskottet inskränkt sitt afstyrkande derhän, att det icke anser sig kunna för närvarande förorda bifall till den af Kongl. Maj:t nu i ämnet gjorda framställning. Sjelfva saken i och för sig har utskottet således ingenting emot. Utskottet har icke gjort någon invändning, hvarken mot den materielanskaffning, som här ifrågasatts — Kongl. Maj:t begär nya gevär — eller mot deraf föranledda utgifter. Men utskottet har, såsom den förre talaren påvisade, begärt en utredning, hvilken betydelse dessa militäröfningar i deras nya form skulle hafva i pedagogiskt afseende. Ja, mina herrar, denna betydelse är naturligtvis densamma nu som förr. Friluftslif skulle det ju bli lika väl som förut, och tiden för dessa öfningar skulle också bli densamma som nu, eller 60 timmar årligen för sjette och sjunde klasserna i skolan. Således kan det icke förefinnas någon anledning att söka få till stånd en utredning i detta afseende.

Likaledes begär utskottet utredning »om på hvad sätt olägenheterna af de rubbningar i undervisningen, som otvifvelaktigt skulle följa af förslaget genomförande, skulle kunna så vidt möjligt undanrödjas». Ja, hvad olägenheterna af den militära undervisningen vid läroverken beträffar, så har skolan i snart 40 år inhemtat erfarenhet deraf, så det kan för visso icke behövas någon utredning för att vinna erfarenhet på det området.

Slutligen talar utskottet om, att ökade utgifter möjligen skulle bli en följd af behovet utaf skjutbanor för de mera långskjutande gevären. Kapten Pantzarhielm har redan besvarat denna fråga genom att hänvisa till den storartade utveckling, den frivilliga skytteföreelsen uppnått. Det lider icke något tvifvel, att de olika skytteföreningarna hafva skjutbanor i de städer, der läroverk för närvarande finnas. Dertill kommer, att de skjutbanor, som erfordras för läroverken, icke i nämnvärd mån torde behöfva utvidgas.

Vid läroverken förekommer endast precisionsskjutning, och sådan verkställes å 100 till 300 meters distans, och detta med de nya gevären liksom med de äldre. En annan sak är det vid regementena; der hafva de nya gevären förorsakat betydande kostnader för anläggning af skjutbanor; ty der skjuta man på långa håll, hvilket man icke gör vid skolornas skjutöfningar.

Vi hafva nu fått till oss utdelad en nådig proposition om ny härordning. När man studerar denna, finner man, huru gruffigt nått öfningstiden deri är tilltagen; och man finner då också, huru viktigt krafvet är derpå, att ingenting försummas att genom förberedande öfningar utom armén göra öfningarna vid densamma mera fruktbarande. Då jag säger, att öfningstiden i den nådiga propositionen är nått tilltagen, så tänker jag närmast på den tid, som är nödig för utbildandet af en menig soldat. Så mycket mera gäller detta område, då fråga är om att utbilda ett reservunderbefäl, d. v. s. en

förgångsman för truppen. Vidare torde herrarne väl komma i håg, att resultatet af en ändrad anordning för öfningarna vid läroverken kan göra sig fullt gällande vid armén först efter en 4 eller 5 år, alldenstund dessa öfningar skulle fortgå i 6:te och 7:de klasserna, motsvarande således 4 års öfning för en yngling, när han slutar skolan och i regeln ganska snart derefter skall såsom värnpligtig inträda i armén.

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

När det således icke föreligger mera tungt vägande skäl än dem utskottet här framdragit, synes det vara felaktigt att vilja skjuta undan frågan genom att säga, att man för närvarande icke anser sig kunna tillstyrka densamma. Riksdagen har ju förut genom rikliga anslag till skytteföreningarna tydligt ådagalagt sin känsla och uppfattning beträffande nödvändigheten af att den personliga skjutfärdigheten ökas så mycket som möjligt. Dessa förut lemnade anslag till skjutskicklighetens befrämjande afse naturligtvis till en hufvudsaklig del utbildningen af menige värnpligtige. Det förslag åter, som af Kongl. Maj:t nu framlagts, afser särskildt utbildningen af dem, som från seminarierna, de tekniska- och allmänna läroverken skola som värnpligtige öfvergå till armén, der de, så vidt möjligt, skola danas till reservunderbefäl. Således kan man tryggt påstå, att om intresset för skytteföreningarna fortfarande är lika varmt inom denna kammare, som det visat sig vara förut, bör intresset för den fråga, som föreligger här, vara ännu mera lifligt.

Jag tillåter mig således, mina herrar, att på det lifligaste och varmaste uppmana kammaren att lemna sitt bifall till hvad Kongl. Maj:t i denna fråga föreslagit.

Med stöd af hvad jag nu anfört anhåller jag, herr talman, att i likhet med den föregående talaren, få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservanternas yrkande.

Häruti instämde herrar vice talmannen *Swarthng*, *Boëthius*, *Petersson* i Södertelje, *Petri*, *Kempe*, *Spangenberg*, *Biesert* och *Emthén*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet *Claëson*: Herr grefve och talman, mina herrar! Utskottet har i denna punkt grundat sitt afslagsyrkande på ett — om jag så må uttrycka mig — hufvudskäl, och har utskottet derjemte åberopat två biskäl. Utskottet erkänner i början af sin motivering, att det förslag till förändring af militäröfningarna vid våra skolor, som här ligger på kammarens bord, är afpassadt efter de nuvarande arméförhållandena. Men utskottet anser, att det icke finnes utredning derom, att förslaget skulle kunna passa i hop med den arméorganisation, hvilken genom kongl. proposition är förelagd årets Riksdag. Till stöd härför åberopar statsutskottet ett yttrande af chefen för generalstaben. De båda föregående talarne hafva redan påpekat, att generalstabschefens yttrande icke gerna borde fattas så, som utskottet här har fattat det, derför att det var afgifvet i ett helt annat sammanhang.

Jag ber att få framhålla en sak, som efter mitt förmenande är af stor betydelse. När inför Kongl. Maj:t föredrogs denna åttonde hufvudtitel, hade några dagar dessförinnan på föredragning af stats-

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

rådet och chefen för landtförsvarsdepartementet Kongl. Maj:t redan beslutit den stora proposition angående arméorganisationen, som sedan öfverlemnats till Riksdagen. Det är då tydligt, att, när krigsministern har deltagit i att tillstyrka begäran om dessa anslag på åttonde hufvudtiteln, han dervid också tillsett, att förevarande förslag hänger i hop med den af honom förordade arméorganisationen. Och jag är bemyndigad att för kammaren förklara, att herr statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet är på det lifligaste intresserad för framgången af den nu föreliggande frågan och att det hade varit hans önskan att sjelf uppträda i kammaren och förklara detta, men att han blifvit hindrad genom en högst angelägen embetsresa.

Redan detta, att krigsministern deltagit i att tillstyrka förslaget framläggande, borde — synes mig — tillräckligt motivera, att det hänger i hop med den föreslagna arméorganisationen. Men jag har ett ytterligare skäl härför. Utskottet har, såsom jag nämnde, åberopat generalstabschefens yttrande. Han öfverlemnade till mig i går en promemoria med full rätt för mig att offentliggöra den. Och det är detta, jag nu ber att få göra genom att uppläsa den för kammaren. Han säger:

»Såsom det viktigaste skälet för afslag å den af Kongl. Maj:t gjorda framställningen har af statsutskottet framhållits, att vid frågans behandling icke behörigen beaktats dess samband med det för närvarande föreliggande förslaget till ny härordning, utan frågan fast mer behandlats under den förutsättning, att nu gällande grunder för försvarsväsendet skulle i hufvudsak bibehållas orubbade. Denna utskottets uppfattning synes dock väsentligt bero på missuppfattning. Det underdåniga yttrande af chefen för generalstaben, hvilket utskottet åberopar såsom stöd för sitt afstyrkande, afgafs redan den 19 mars 1900 eller redan innan det föreliggande förslaget till ny härordning blifvit inom generalstaben utarbetadt, hvadan helt naturligt tidpunkten då ännu icke var inne att framkomma med förslag till någon mer genomgripande förändring af militäröfningarne vid de allmänna läroverken. Det betänkande till dessa öfningars anordnande, hvilket utarbetats af de trenne till chefens för kongl. ecklesiastikdepartementet förfogande ställda sakkunnige, och hvilket betänkande utgör närmaste underlaget för Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, är afgifvet först den 3 december 1900 och sålunda först efter sedan förslaget till ny härordning i sin helhet blifvit utarbetadt och till trycket befordradt, hvadan nödig hänsyn till de i härordningsförslaget afsedda förändrade militära utbildningsförhållandena kunnat af de sakkunnige tagas. En undersökning af de sakkunniges förslag skall ock visa, att detsamma står i full öfverensstämmelse med härordningsförslaget.

»En af de svåraste men viktigaste frågorna att lyckligt lösa vid den föreslagna härordningen är skapandet af ett talrikt och användbart *reservunderbefäl*; enligt förslaget till ny härordning beräknas hvarje infanteriregemente behöfva icke mindre än 240 reservunderbefäl. Detta reservunderbefäl är afsedt att till hufvudsaklig del erhållas af skolbildade värnpliktige, hvilka, på grund af sin större intelligens m. m., skola kunna under sin värnpligtstid hinna genomgå icke blott, likt öfriga värnpliktige, rekrytskolan, utan äfven en särskild

reservunderbefälsskola. Nu är så, att ingen af de militära öfningarne kräfver så mycken och så lång tid som skjutöfningarne, på samma gång som vid dessa öfningar, i motsats till vid de flesta andra, den högre intelligensen icke spelar någon afgörande rol. Den viktigaste af de militära förkunskaper, som före inträdet i armén kunna bibringas de skolbildade ynglingarne, är alltså, från härordningsförslagets ståndpunkt sedt, skjutfärdighet. I det förslag till militäröfningarnes anordnande vid de allmänna läroverken, hvilket af de sakkunnige utarbetats, afses ock, att dessa militära öfningar hufvudsakligen skola koncentreras på skjutöfningarne, såsom varande de för närvarande viktigaste, under det att öfriga militära öfningar nu mer ansetts kunna väsentligt eftersättas, så att af desamma endast sådana ingå, hvilka för ett ändamålsenligt bedrivande af skjutöfningarne äro oundgängligt erforderliga. Det föreliggande förslaget står sålunda i detta afseende fullkomligt i samband med de ändrade utbildningsförhållanden, förslaget till ny härordning afser att framkalla.

Stockholm den 26 mars 1901.

Axel Rappe.»

Härmed torde efter mitt förmenande utskottets hufvudskäl vara mer än tillräckligt bemött.

Men utskottet har också två andra skäl. Utskottet anser, att denna fråga borde föregås af en utredning om dess inflytande i pedagogiskt hänseende. Det har redan af en föregående talare blifvit erinradt derom, att här icke vore fråga om att taga ifrån undervisningen mera tid, än som redan är afsedd för de militära öfningarna, nemligen 60 timmar om året under de fyra sista skolåren, d. v. s. i 6:te och 7:de klasserna. Jag förstår då icke riktigt hvad utskottet menar med den utredning, som här skulle vara behöfzig. Från pedagogisk synpunkt är den egentliga vinsten af militäröfningarna den, att ungdomen lär sig en ovilkorlig lydnad, skarp lystring, påpasslighet o. s. v. samt, såsom här förut påpekats, får tillfälle till friluftslif. Men den främsta och största betydelsen af dessa militäröfningar ligger naturligtvis deri att söka så vidt möjligt lifva och stärka den fosterländska känslan. Nu är det ju tydligt — och det är äfven uttaladt af flera bland dem, som i ärendet yttrat sig — att skolungdomens vapenöfningar för närvarande, när den har föråldrade gevär att exercera med, visat sig icke förmå hålla dess intresse uppe, utan det slappas. Jag föreställer mig, att i samma mån de nya gevären blifva tillgängliga för armén, så, om icke skolungdomen får öfva sig med liknande, kommer dess intresse att ytterligare slappas; och då kan det vara möjligt, att det till sist befinnes, att dessa öfningar äro skadliga och måste förvisas från skolans område. För min del skulle jag på det högsta beklaga, om så skulle blifva förhållandet.

Slutligen påpekar utskottet, att det möjligen kunde uppstå ökade kostnader med afseende på anskaffande af skjutbanor, lämpliga för de nya gevären.

När jag läste utskottets betänkande i denna del, ansåg jag mig böra verkställa en undersökning, huru det förhölle sig med skytte-

Angående militäröfningarna vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

föreningarna i landet, om det funnes skytteföreningar i de städer, der högre allmänna läroverk, folkskolelärareseminarier och tekniska elementarskolor äro förlagda. Denna utredning blef afslutad i går, och den visar, att i alla de angifna städerna med undantag af Kristianstad fins det skytteföreningar eller skyttegillen, hvilka i allmänhet åtnjuta understöd af statsmedel. Jag telegraferade då i går middag till rektorn vid Kristianstads högre allmänna läroverk för att få veta, huru det der vore stäldt. Och jag fick i går afton ett telegram, deri han upplyser, att skolungdomens målskjutning försiggår dels på skolplanen, dels på artilleriregementets skjutfält, hvilket för ändamålet är kostnadsfritt upplåtet åt skolungdomen.

Jag tror således, att utskottets skäl icke här äro tillräckliga, utan att det skulle vara synnerligen gagneligt, om kammaren i stället behagade bifalla den reservation, till hvilken här yrkats bifall, och derigenom äfven visa sitt intresse för, att dessa skolungdomens skjutöfningar blifva på det förmånligaste sätt bedrifna.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Sedan två af kammarens framstående militära ledamöter yttrat sig angående denna punkt och då vidare herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet väsentligen åberopat sig på militära auktoriteter, nemligen krigsministern och chefen för generalstaben, torde kanske tiden vara inne, att äfven från läroverken en röst höjes i den föreliggande frågan. Det kan måhända också intressera herrarne att höra, hvad man på det hållet tänker. Ty frågan är dock icke uteslutande en militärisk, utan äfven och kanske fullt så mycket en pedagogisk fråga, som icke nödvändigt behöfver ses i sammanhang med härordningsförslaget.

Jag skall här icke trötta herrarne med att upprepa skälen för och emot militäröfningarnas bibehållande vid läroverken; dessa skäl finnas ju på ett öfverskådligt sätt sammanförda i statsverkspropositionen. Jag skall i stället inskränka mig till att påpeka beskaffenheten af den samlade erfarenhet, som vi vid läroverken ha att åberopa, en erfarenhet, som sträcker sig öfver nära 40 år tillbaka eller allteedan den tid, då militäröfningarna i samband med skarpskytteväsendets uppblomstring och till följd af Riksens Ständers skrifvelse år 1860 infördes i våra skolor. Denna erfarenhet går, kort sagdt, i den riktningen, att *antingen* böra militäröfningarna uti sin nuvarande form afskaffas *eller också* böra de förvandlas väsentligen eller enbart till målskjutningsöfningar.

Angående militäröfningarna i deras nuvarande form hafva, såsom herrarne sett af betänkanudet, meningarna varit i hög grad delade både beträffande deras pedagogiska och militära verkningar. Helt annorlunda ställer sig deremot saken, om dessa öfningar anläggas så, att de enbart eller åtminstone väsentligen blifva öfningar i målskjutning. I den formen antager jag, att äfven de skolmyndigheter, som uttalat sig mot militäröfningarna i deras nuvarande form, icke skulle haft något att mot dem invända. I den formen tror jag också, att dylika öfningar vid sidan om de gymnastiska verkligen skulle kunna blifva en god förberedelse för en kommande rekrytutbildning.

Ty två militära färdigheter kunna läroverken, med hänsyn till lärjungarnes ålder och utan att det gör menligt intrång på skolans verksamhetsförfattning, full väl meddela, nemligen 1:o) *gymnastisk färdighet*, som stärker lärjungens fysik, fostrar till ordning, lystring, marschakt, vana att följa kommando o. s. v., samt 2:o) *skjutfärdighet*, som ger säker hand och säkert öga äfvensom vana att sköta och handhafva geväret. Inskränka läroverken sina sträfvanden i militäriskt afseende härtill, håller jag före, att de verkligen skola kunna åstadkomma någonting, som kan blifva af värde för den kommande krigsbildningen. Militäröfningarna böra då ock kunna begränsas till ett rimligt tidsmått och anordnas så, att de icke verka ödeläggande på läroverkens öfriga uppgifter, utan fastmer blifva lämpliga tillfällen till friluftslif och omvexlande kroppsrörelse för ungdomen.

Med en sådan uppfattning af saken, som jag tror vara ganska allmänt delad inom den svenska lärarekåren, är det gifvet, att jag med nöje helsat framträdandet af Kongl. Maj:ts nu föreliggande förslag, hvilket just går ut på att förvandla militäröfningarna — med bibehållande af samma tid för desamma som förut eller åtminstone icke med utsträckning af densamma — till väsentligen målskjutningsöfningar. Är man åter med på det programmet, eller vill man öfver hufvud taget bibehålla målskjutningsöfningar vid läroverken, så måste man såsom en konsekvens deraf också vara med om att bevilja det ökade anslag till dessa öfningar, som blir en oundviklig följd af anskaffandet utaf gevär af den nya typen. Ty jag kan väl förstå den ståndpunkten, att man vill helt och hållet afskaffa militäröfningar i skolorna och sålunda indraga anslaget till desamma. Men jag kan alls icke fatta och än mindre dela den ståndpunkten, att vi skulle behålla militär- och målskjutningsöfningar vid läroverken med föräldrade vapen. Att så göra, vore ju att alldeles skjuta bort vårt krut förgäfvast. Nej, då är det väl bra mycket bättre att något öka anslaget och få moderna gevär, så att öfningarna må kunna omfattas med intresse af såväl lärare som lärjungar och för framtiden blifva af något gagn för fosterlandets försvar.

Statsutskottet har heller icke kunnat bestrida detta, men utskottet har menat, att frågan om militäröfningar vid skolorna borde sättas i samband med frågan om härorganisationen, hvadan en ändring af dessa öfningar ej borde företagas, förr än den senare frågan vore behandlad. För en sådan åsigt har statsutskottet kommit att åberopa en auktoritet, som jag verkligen icke visste stod så högt i det råde utskottets tanke, nemligen chefen för generalstaben, friherre Rappe. Utskottet visar sig till och med litet förgrymmadt öfver att ett yttrande, som denne afgifvit, icke »vunnit behörigt beaktande» — en i sanning något ovanlig situation: statsutskottet, som förmanar Kongl. Maj:t att litet närmare höra efter hvad chefen för generalstaben haft att förmåla! Nu torde emellertid här föreligga ett litet missförstånd hos statsutskottet. Utskottet har tydligen citerat ett föregående, den 19 mars 1900 af chefen för generalstaben afgifvet yttrande, hvilket refererar sig till frågan om militäröfningarnas bibehållande i deras nuvarande form, medan åter Kongl. Maj:t stödt sig på ett senare,

Angående militäröfningarna vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

den 28 september samma år af nämnda myndighet afgifvet yttrande, i hvilket på det liffigaste tillstyrkes, att gevär af den nya typen snarast möjligt måtte anskaffas för läroverkens behof. Vi hafva ju också nyss från statsrådsbänken förnummit ett autentiskt meddelande derom, att chefen för generalstaben icke alls har något att invända emot det nu ifrågavarande förslaget, utan tvärtom förklarar, att det samma mycket väl står tillsammans med den påtänkta nya härorganisationen. Förutsatt att militäröfningarna vid läroverken anläggas så, att de väsentligen gå ut på att bibringa skjutfärdighet med moderna vapen, så är det ju dessutom klart, att dessa öfningar alls icke behöfva ställas i något omedelbart samband med härorganisationen. Ty gymnastisk färdighet och färdighet i målskjutning måste blifva till gagn under hvilken härordningsform som helst.

Att åter, såsom utskottet förmenar, uppskjuta beviljandet af medel för nya gevärs anskaffande, till dess utredning skett angående de pedagogiska verkningarna af öfningarna i deras nya form och angående de rubbningar, dessa möjligen kunde orsaka i undervisningen vid läroverken, det tror jag vara alldeles onödiga bekymmer. Ty en sådan utredning har redan egt rum — icke, såsom utskottet låtit påskina, af tre militärer hvilka som helst, utan märk väl, mina herrar, af tre militärer, som derjemte äro eller varit gymnastiklärare. Hvilka skulle väl bättre kunna bedöma både de pedagogiska och de militära verkningarna af de föreslagna öfningarna än just sådana, obestriddigt sakkunnige män? Jag tror därför icke, att vi kunna komma saken nämare, förr än vi fått försöka densamma, och för att möjliggöra ett sådant försök är det nödvändigt att bevilja det anslag, som af Kongl. Maj:t här begäres och vid hvars beräkning jag trott mig finna, att nödig hänsyn tagits till sparsamhetsprincipen.

Vill man icke helt och hållet afskaffa militäröfningarna vid läroverken och således äfven indraga det hittills för sådant ändamål utgående anslaget — och något sådant har ju statsutskottet alls icke förutsatt — så tror jag icke, att här finnes annan lämplig utväg än att bifalla Kongl. Maj:ts förslag, som gifver ifrågavarande öfningar en både med läroverkens och med den moderna gevärsteknikens fordringar öfverensstämmande form, d. v. s. förvandlar dem till väsentligen målskjutningsöfningar med moderna gevär.

Det torde också med skäl kunna påstås, att en berättigad hänsyn till den vid läroverk, seminarier och tekniska skolor studerande ungdomen, hvilken enligt nuvarande värnpliktslag och äfven enligt den af Kongl. Maj:t föreslagna såsom rättvist vederlag för sin af staten påkostade dyrbara undervisning är förpligtad att fyra år längre än den öfriga beväringen tillhöra det första uppbådet och som ytterligare förutsättes skola utgöra material för utbildning till reservbefäl, att — säger jag — en berättigad hänsyn till denna ungdom kan anses kräfva, att man ställer så till, att den i tid kan vinna behörig utbildning med de nya vapnen, samt att således redan nu det af Kongl. Maj:t för sådant ändamål begärda anslaget bör beviljas.

På grund af hvad jag anfört, måste jag alltså, herr talman, i

föreliggande punkt yrka afslag å statsutskottets förslag och bifall till reservanternas.

Häruti instämde herrar *Centerwall* och *Kardell*.

Herr Ivar Månsson: Herr talman! Det är ju tydligt, att det icke skall vara lätt för mig att uppträda i en sådan fråga som denna, då flere fackmän och lärde här uppträdt och så varmt försvarat den kongl. propositionen. Emellertid ber jag att få säga, att det är en ganska egendomlig gång, denna fråga haft. En seminielärare vid Hernösands folkskolelärareseminarium hemstälde på anförda skäl hos domkapitlet i Hernösand, att domkapitlet ville vidtaga erforderliga åtgärder i det syfte att folkskolelärareseminariet derstädes måtte varda helt och hållet befriadt från skyldigheten att anställa militärofningar med sina elever. Det är första uppslaget, mine herrar, till denna fråga. På grund af denna hemställan gick domkapitlet i Hernösand in med en framställning till Kongl. Maj:t, och med anledning deraf lät chefen för ecklesiastikdepartementet höra vederbörande myndigheter, domkapitlen och lärarekollegierna vid de olika läroverken. Jag förmodar, att kammarens ledamöter hafva tagit del af de yttranden, som afgifvits utaf dessa myndigheter. Det är icke mindre än 7 domkapitel och 23 lärarekollegier, som hafva uttalat sig *mot* militärofningarna vid de allmänna läroverken och folkskolelärareseminarierna — ja, det är visserligen någon enstaka afvikande mening, men i öfrigt hafva de uttalat sig för afskaffande af dessa militärofningar. Och det är mycket ampra skäl samt också, synes det mig, mycket kraftiga skäl, som blifvit anförda för afskaffandet af militärofningarna. Efter min uppfattning ligga dessa skäl öfver dem, som blifvit anförda för militärofningarnas bibehållande; och de, som vilja hafva militärofningarna qvar, hafva också varit fåtaligare än de, som vilja hafva dessa öfningar bort. Vidare blef denna fråga hänskjuten till chefen för generalstaben, hvilken alltså också yttrat sig öfver denna sak. Han säger bland annat:

»Men oafsedt möjligheten att genom militärofningarna i skolorna kunna förbereda utbildandet af reservunderbefäl, funnes äfven andra orsaker, hvarför dessa öfningar för närvarande icke borde afskaffas eller väsentligt inskränkas.» Jag ber att få understryka orden *icke för närvarande*. Han fortsätter vidare: »Så länge våra värnpligtiges öfningar vore inskränkta till endast 90 dagar, kunde det nemligen icke anses ur försvarssynpunkt tillrädligt att afsäga sig det krafttillskott, som onekligen låge deri, att en del af de vänpligtige, lät vara äfven blott ett mindretal, före inträdet i värnpligsåldern deltagit i 240 timmars militärofningar.» Dels för närvarande och dels så länge våra värnpligtiges öfningar icke vara mer än 90 dagar, anser han således nödvändigt, att de nu ifrågavarande militärofningarna bibehållas. Vidare säger han till sist, att han ville framhålla, »huru som tidpunkten för genomförandet af någon mer omfattande förändring af de nuvarande militärofningarna vore mindre lämplig. Frågan om en afsevärd utsträckning af de värnpligtiges öfningstid stode nemligen i vårt land så att säga på dagordningen, och en förändring

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

i värnpliktsöfningarna måste af skäl, som förut framhållits, äfven återverka på frågan om militäröfningarna i skolorna.» Kan man finna något mer ampert skäl? Nu är det ju egendomligt, att han blifvit satt i en sådan situation, att han fått lof att komma fram med en promemoria, i hvilken han gjort ett annat uttalande, men jag undrar, huru mycken tillit man kan sätta till ett sådant uttalande. Efter hvad chefen för generalstaben sålunda, enligt hvad jag nyss nämnt, yttrat, står det i betänkandet: »På grund af hvad sålunda anförts, hemställde chefen för generalstaben, att domkapitlets i Hernösand öfvanberörda framställning i fråga om militäröfningarna vid rikets högre allmänna läroverk och folkskolelärareseminarierna icke måtte för närvarande till någon Kongl. Maj:ts åtgärd föranleda.» Mina herrar, äfven der står för närvarande. Således är den tanken icke öfvergifven, att, om man skulle finna det lämpligt, man skall fortsätta med dessa öfningar, om det blir ordnad på annat sätt i afseende å värnpliktsöfningarna och vårt försvarsväsende. Ja, så fick man lof att fundera ut något annat sätt. Då gjorde man så, att några gymnastiklärare kommo in och sade — jag vet icke af hvilken anledning — att om vi icke kunna blifva qvitt dessa öfningar, måste vi hafva andra gevä. På det sättet kom frågan upp att skaffa nya gevä. Sedan löpte man linan ut hela vägen; och slutligen kom man fram med det förslag, som nu föreligger. Chefen för generalstaben fick återigen yttra sig i saken, men på grund af hans ställning var det ju tydligt, att han icke kunde säga annat än: för all del, det är mycket bra; om vi få sådana här mausegevär, så icke kunna vi kasta dem ifrån oss. Det är tydligt, att det är mycket bättre att hafva mausegevär än andra gevä. Det finnes det nog ingen, som förnekar. Men tänker man efter hvad som kan vara lämpligt på det stadium, frågan nu befinner sig, och man tänker på hvad som kan komma att ske i värnpliktsfrågan, så synes det mig vara klart, att det icke är riktigt, att Riksdagen nu griper sig an med att taga hela denna apparat. Mine herrar, det är icke fråga om endast att köpa dessa gevä, utan för att få någon faktisk nytta af dem, så måste det finnas instruktörer. Dessa måste vara underofficerare. Således stå vi här inför det, att det här icke allenast är fråga om dessa gevä och skjutbanor, utan också om att förlägga militärer dit för att leda skjutningarna och militäröfningarna i öfrigt. Det är vidare icke fråga om endast att lära sig skjuta och föra trupp o. s. v., utan äfven om något annat.

Här anföres nemligen såsom orsak till att skjutöfningarna icke ledt till något ordentligt resultat:

»Ett hufvudvilkor för att militäröfningarna vid läroverken, liksom militäröfningar i allmänhet, skulle leda till det med dem åsyftade resultatet, vore att ledarne till sin hjälp hade en tillräcklig mängd lämpliga och villiga biträdande officerare, underofficerare eller äldre volontärkorporaler. Att detta vilkor hittills icke varit uppfyllt, vore otvifvelaktigt den förnämsta orsaken till att militäröfningarna för närvarande på många ställen råkat i misskredit.» Följden blir den, att vi måste laga, att dylika personer komma att leda skjutöfningarna. Men dessa skola hafva arfvode, de skola hafva dagaflöning och

de skola hafva resekostnadsersättning; och vi se, mina herrar, att det är icke några småsaker, det här rör sig om, utan det är fråga om en utgift af 67,000 kronor årligen och 155,000 kronor för en gång. Det är sålunda icke några småsaker, som här begäras, och det synes mig, som om vi hade skäl att den gången instämma med chefen för generalstaben deri, att man borde se denna fråga något mera i sammanhang med omorganisationen af vårt försvarsväsende. Nu förnekar man visserligen helt och hållet, att så bör ske, och säger, att dessa saker hafva icke med hvarandra att göra. Skjutöfningar behövas i alla fall, och det behöfs utbildandet af ett reservbefäl, hvilket de 8 månader, som den kongl. propositionen innebär, icke räcka till att utbilda, utan de behöfva betydligt mera öfningar och skola för att kunna uppträda och tjänstgöra såsom reservbefäl. Detta kommer emellertid icke att fattas, så vidt jag kunnat se af den kongl. proposition, som föreligger vid årets riksdag.

Vidare ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att om dessa personer nu skola uppträda som reservbefäl, så kunna de icke, vare sig de skola tjänstgöra såsom officerare eller underofficerare, uppträda med sina gevär, utan de måste vara klädda i sabel, och hvilken nytta de då hafva af att hafva lärt sig att skjuta mera än andra, förstår jag icke.

Jag tror sålunda, att hela denna frågas läge för närvarande är sådant, att Riksdagen mycket väl kunde låta den hvila, och att då statsutskottet sagt »för närvarande», liksom äfven chefen för generalstaben 2 om icke 3 gånger yttrat, att han icke anser tidpunkten lämplig, Riksdagen för närvarande kunde låta saken anstå, så att vi finge se, i hvilken mån det nya arméorganisationsförslaget kunde komma att fylla en sådan sak, som här är i fråga, och för öfrigt böra vi ju tänka på att dessa 7 domkapitel och 23 läroverkskollegier och många andra hafva uttalat sig mot bibehållandet af dessa öfningar och på allt det, som talats om huru mycket dessa inkräkta på undervisningen i skolorna — och ju mera tid som egnades åt dessa öfningar, desto mera komme de att inkräkta på ynglingarnes undervisningstid om hösten, då öfningarna ega rum. För min del tror jag sålunda, att goda skäl hafva anförts i statsutskottets utlåtande samt att det äfven finnes många andra goda skäl för att vi nu icke böra bifalla den kongl. propositionen. Jag tillåter mig att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr *Jönsson* i Färeköp instämde häruti.

Herr *Branting*: Det är en äkta demokratisk grundsats, att af den, åt hvilken mera blifvit gifvet, ock utkräfvets mera, och det är visst icke någon rätt jemlikhet att kräfva ut lika af alla. Derför kräver också milissystemet, då det införes i ett land, icke blott att medborgarne skola utbildas lika lång tid hvar och en, utan framför detta att de skola utbildas så, att hvar och en blir tjenlig att fylla den plats inom armén, för hvilken hans särskilda förutsättningar göra honom lämplig. Detta lägger en tyngre börda på de bildade klasserna, så att man derigenom får det befäl, som en nation i vapen behöfver.

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.
(Forts)

Det är icke utan att det är en fläkt af denna anda, som återfinnes i den tanke, hvilken har skapat det system, som det här är fråga om. Och Kongl. Maj:ts förslag är ytterligare ett steg i rätt riktning i denna anda. Redan därför är detta förslag för mig sympatiskt; men härtill kommer ännu en annan viktig och afgörande omständighet.

Allting, som kan göras för att förkorta den tid, hvarunder kasernens anda enbart råder öfver vår värnpligtiga ungdom, bör enligt min mening också statsmagten, representanten för det civila samhället, vara ytterst angelägen om att tillse att det verkligen göres. Allting sålunda, som kan bidra till att föra ut i lifvet de militära öfningarna och att göra undan så mycket som möjligt af det, som eljest måste inprentas under kasernernas lifsluft, bör man enligt min åsigt taga vara på. Och här är just ett sådant tillfälle. Vi, alla anhängare af ett folkligt försvarssystem, böra vara angelägna om att så mycket som på förhand kan undångöras, icke blott i högre skola utan äfven af lägre, rent förberedande öfningar till kroppens stärkande och till inprentande af nödig lystring och disciplin, också göres. Och likaså angelägna äro vi om att det frivilliga skytteväsendet så mycket som möjligt måtte främjas, i hvilket syfte ju Riksdagen på de senaste åren med frikostig hand anvisat anslag.

Här har nu Riksdagen ett tillfälle att just på ett sätt, som icke på något vis stärker den militarismens anda, som för vårt folk med rätta är så förhatlig, dock stärka landets effektiva försvarskraft, den som kan i nödens stund hjälpa, då kanske de former, efter hvilka det ordinarie försvaret är uppdraget, emellanåt brista. Det finnes sålunda i denna fråga, synes det mig, ett steg, som vi nu kunna taga i rätt riktning, och därför, skall jag, herr talman, bedja att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts här framlagda förslag.

Den invändning, som gjorts af den siste ärade talaren, var väsentligen den, att dels åtskilliga läroverk ju faktiskt uttalat sig mot dessa öfningar, dels att chefen för generalstaben i ett tidigare anförande varit inne på den vägen, att han just icke hade vidare förtroende för gagnet af dessa öfningar. Ja, hvad det förra skälet beträffar, så får jag säga, att jag måste betrakta det helt enkelt som ett utslag af pedagogisk ensidighet, och det är ju ganska förklarligt, om ännu icke tanken på kroppsöfningarnas betydelse i skolan trängt igenom hela vår lärarekår. Hvad det senare skälet åter beträffar, nemligen att chefen för generalstaben antydningssvis låtit förstå, att han hellre skulle hafva sett en lång utbildningstid under militär behandling och att de ifrågakvarande öfningarna då gerna kunde falla bort, så är det skälet för mig tvärtom ett skäl *mot* hela hans betraktelsesätt och ett starkt argument för att vi både böra hafva vapenöfningar i skolorna och ytterligare utbilda dem efter rigtiga och förnuftiga principer.

Herr talman, jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Höjer: Ehuru ytterst liflig anhängare af Kongl. Maj:ts förslag, hade jag dock icke tänkt att taga till ordet i denna fråga, sedan herr Pantzarhielm, friherre Ericson och chefen för ecklesiastikdepartementet plockat sönder hela statsutskottets motiverig och tagit från mig så godt som alla mina argument. Men sedan min ärade

vän, herr Ivar Månsson, haft ordet, kan jag icke neka mig nöjet att — för ett par ögonblick — samspråka med honom med anledning af den i mina ögon i vissa fall besynnerliga argumentation han förde.

Han gjorde en liten historik öfver denna frågas gång — och den gången fann han högst märkvärdig — huru den börjat i Hernösand och sedan gått land och rike rundt till alla domkapitel och allmänna läroverk för att slutligen hamna här i Stockholm och presenteras i kammaren i form af en Kongl. Maj:ts nådiga proposition. Ja, denna Kongl. Maj:ts proposition går ut på beviljandet af ett stort anslag för en gång och ett ganska betydande anslag för hvarje år, och Kongl. Maj:t har väckt sina förslag trots det att majoriteten af domkapitlen och läroverkskollegierna velat slopa alla militärofningar. Herr Ivar Månsson fann det vara mycket märkvärdigt, att Kongl. Maj:t icke följde majoriteten, utan minoriteten.

Ja, är det något märkvärdigt? Det beror, synes det mig, på vilkendera, majoriteten eller minoriteten, hade att bjuda Kongl. Maj:t de bästa skälen. Och som jag sjelf tillhörde minoriteten, så antager jag, att de bästa skälen lågo på den sidan.

Sedan red herr Ivar Månsson upp på den stackars generalstabschefen, som en stund upptagit kammarens uppmärksamhet, och hans uppträdande fann herr Ivar Månsson också högst märkvärdigt. Jag kan för min del i generalstabschefens uttalanden icke finna något märkvärdigt alls. Jag kan icke spåra någon motsägelse emellan hvad han sade den 19 mars 1900 och den promemoria, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss läste upp. Hvad han sade den 19 mars 1900, när han tillfrågades, om han ville hafva bort alla militärofningar i skolorna, det var, att han ansåge tidpunkten för en sådan genomgripande förändring mindre lämplig, i synnerhet som frågan om en afsevärd utsträckning af den allmänna värnpligten stode på dagordningen. Nu säger han, att det föreligger förslag om utsträckning af den allmänna värnpligten och att han för sin del är af den åsigten, att man, långt ifrån att taga bort militärofningarna från skolorna, tvärtom borde behålla och utveckla dem. Det var just hvad baron Ericson också antydde, då han menade, att af antagandet af det nya arméförslaget alls icke följer nödvändigheten eller lämpligheten att slopa militärofningarna inom läroverken. För mitt enkla förstånd stå generalstabschefens uttalanden i fullkomlig samstämmighet med hvarandra, eller åtminstone strida de ej mot hvarandra. Och skulle så vara, så tänker jag, att han till sitt försvar kan åberopa, att vår herre gjort honom visare för hvarje dag.

Slutligen fann herr Ivar Månsson det vara högst märkvärdigt, att flera gymnastiklärare begärt nya gevär. Är *det* nu också märkvärdigt? Vi ha längesedan beslutat att skaffa armén nya mausergevär. Vore det då icke absurdt, om militärofningarna vid skolorna så bedrefves, att skolynglingarna lärde sig bezagna remingtongevär för att sedan vid fullgörandet af sin värnpligt finna, att den undervisningen varit alldeles bortkastad. Att vid undervisningen använda de nuvarande gevären, anser jag för min del vara en större misshushållning än att taga Kongl. Maj:ts proposition och skaffa nya gevär.

Jag skall ej upptaga tiden längre, utan i likhet med herrar

Angående
militärofningarna
vid de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

*Anående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.*

(Forts.)

Pantzarhielm och friherre Ericson yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre Ericson: Herr talman, mina herrar! Jag hörde ej fel, utan ledamoten från statsutskottet uttalade, att det vore något mera än vanligt ampert att få sådana opålitliga uttalanden från chefen för generalstaben. Ungefär så föllo hans ord. Detta synes dock vara något skarpt och väl mycket sagdt, sedan så många talare, såsom herrar Pantzarhielm och Ernst Carlson, statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet samt äfven jag i min ringa mån, yttrat sig och påstått, att det är statsutskottet, som gjort sig skyldigt till en grundlig missuppfattning af hvad generalstabschefen i sina skrivelser yttrat. Jag tror verkligen, att det varit klokast, om den ärade statsutskottsledamoten icke vidrört den missuppfattning, till hvilken statsutskottet här obestriddligen gjort sig skyldigt.

Nu har han i sitt yttrande vidare framhållit, att, hvad utbildningen af reservbefålet vidkomme, det icke vore fråga endast om åtta månaders öfning. Detta torde vara rigtadt emot mig. Men mitt yttrande var, att åtta månader vore en för snävt tilltagen tid för att utbilda reservunderbefäl. Jag tror ej, att jag uttryckte mig så, att jag sade reservbefäl. Ty af dem, som skola utbildas till reservofficärer, begäres verkligen ett par månader mera, men af dem, som skola utbildas till reservunderbefäl, fordras icke längre tid än af alla andra värnpligtige. Således skall det icke blifva mera än åtta månader för att utbilda reservunderbefäl i armén.

Han talade äfven, såsom herrarne torde hört, åtskilligt om huru de skulle vara klädda, om de skulle ha sablar och dylikt. Jag tycker, att sådana saker verkligen vid denna debatt skulle kunna helt och hållet lemnas å sido.

Men han hyste mycken oro för de olägenheter, som läroverken skulle lida af dessa militäröfningar. Jag vill emellertid påminna herrarne om en motion, som föreligger vid denna riksdag, väckt af den statsutskottsledamot, som här hade ordet. Denna motion framhåller såsom ett stort önskemål, att de värnpligtige under den tid, de skola vid armén utbildas, skola erhålla undervisning i skrifning, läsning, geografi med flera humanistiska ämnen. Ja, det önska alla, att förhållandet skall blifva så långt möjligt är. Men här gör sig dock den ärade talaren till målsman för ett sträfvande, att de som träda in i armén också skola erhålla utbildning på ett område, som icke är afsedt med deras militära tjänstgöring. Jag upprepar, att, om så kan ske, alla äro ense om att det är mycket önskvärdt, men jag tycker, att vid sådant förhållande den ärade talaren icke bör så mycket rida upp på att man söker tillvarataga ynglingarnes tid i skolor och seminarier för att bereda dem på den kommande utbildningen i armén. Dessutom påminner jag om hvad som tydligen säges i utlåtandet, att det icke är fråga om att taga någon ytterligare tid från skolorna, utan att det, såsom herr Carlson så tydligt och skarpt framhöll, är fråga endast om sextio timmars öfning årligen eller således samma tid, som sedan många år användts för ändamålet.

Kostnaderna äro emellertid ganska betydliga, eller 155,000 kronor

för en gång och sedan ytterligare årligen 64,000 kronor, såsom nyss framhållits. Det blir således en ökning för år af nära 45,000 kronor, alldenstund anslaget nu är 30,000 kronor, men deraf dock 10,000 kronor måste användas till extra arfvoden åt gymnastiklärare. Det vill säga, att det af det nuvarande anslaget finnes kvar 20,000 kronor för att användas till skjutöfningarne, och ökningen blir i verkligheten inemot 45,000 kronor.

Jag yrkar fortfarande afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Då denna debatt har blifvit en förberedande härordningsdebatt, så ber jag att få helt kort yttra några ord.

Ett faktum är, att ett stort antal läroverk i hufvudsak betackat sig för detta militära påhäng. Det är också ett faktum, att flera lärare, äfven militära, anse denna begynnande militära utbildning, som lemnas i elementarläroverken, vara hindrande för elementarundervisningen och af mycket ringa värde i militärt hänseende. Nu är det ej mera än sextio timmar, som årligen anslås till de militära öfningarna, och de nu begagnade gevären äro af ett annat slag än de ifrågasatta. Men när redan nu de sextio timmarne anses olägliga, så lär det icke blifva bättre, derför att det uppoffras betydliga penningebelopp för öfningarna, och dessa handhafvas på ett annat sätt.

För min del anser jag frågan vara för tidigt väckt, den kunde mycket väl anstå, tills arméfrågan blifvit afgjord i den ena eller andra riktningen. Jag tror ej, att man bör så här i otid i förväg stöpa allt i militära former. Jag vill sluta med att citera en hög auktoritets uttalande i ett annat sammanhang: det är bra som det är, tycker jag.

Herr Elowson: Det har här i dag framhållits, att statsutskottet gjort sig skyldigt till en sammanblandning af två frågor. Detta kan ju vara sant. Men är det så, då är felet egentligen icke statsutskottets, utan jag vill söka spåra felet, om det är ett sådant, hos Kongl. Maj:ts regering. Såsom förut nämnts, framställdes af ett domkapitel en begäran, att de militära öfningarna, såsom de nu äro ordnade enligt 1895 års bestämmelser, skulle borttagas eller väsentligen modifieras. Denna framställning har Kongl. Maj:t icke funnit böra föranleda till någon åtgärd. Emellertid relateras i statsverkspropositionen hela detta ärende, på samma gång Kongl. Maj:t inlåter sig på ett helt annat ärende, nemligen anskaffandet af nya gevär för skjutöfningarna.

Hvad den pedagogiska delen af frågan angår, är det ofrivelaktigt, att ifrågavarande militäröfningar, såsom de nu äro anordnade, äro till väsentlig skada för undervisningen. Dessa militäröfningar ske till stor del på hösten. Då inkräkta de på den öfriga undervisningen, så att en del lästimmar måste fräntagas denna. Visserligen menar man, att dessa öfningar äro goda, såsom befordrande ungdomens fysiska utveckling. Men skola de göra nytta i det afseendet — hvilket de visserligen kunna göra — måste de fördelas på en längre tid. Nu deremot äro de koncentrerade till september

Angående militäröfningarna vid de allmänna läroverken.

(Forts.)

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.

(Forts.)

månad, då ungdomen efter sommarferierna kommer uthvilad till läroverken. Detta är olämpligt. September månad är en mycket god läsmånad; då borde man med all kraft få egna sig åt den egentliga undervisningen. Visserligen menar man, att de koncentrerade militäröfningarna skulle bilda en lämplig öfvergång från sommarens hvila till det strängare skolarbetet; men det är något, som kan bli föremål för mycket delade meningar. För min del tror jag, att det icke är pedagogiskt klokt att ordna öfningarna så, att under en viss del af läsåret en del lärotimmar fräntagas den egentliga undervisningen. Det är nemligen nu så, att, medan dessa militäröfningar pågå, en särskild läsordning följes, skiljaktigt från den eljest gällande. Kort sagt: jag är vän af de militära skolöfningarna, men jag är ej vän af den onaturliga *koncentration* de erhållit. Det antydes ock i den kongl. propositionen, att en del gymnastiklärare ansett lämpligt att öfningarna utsträcktes öfver en större del af året, och det skulle vara till gagn ej blott i pedagogiskt, utan säkerligen äfven i militärt hänseende. — Således ber jag att få fastslå, att de militära öfningarna, såsom de äro anordnade och koncentrerade, icke äro till gagn för undervisningen, utan öfvervägande till skada för densamma.

Hvad angår den andra frågan, anskaffandet af nya gevär för målskjutningsöfningarna, kan det ej vara tu tal derom, att det är lämpligt att låta ynglingarne öfva sig i målskjutning och i så fall nödvändigt att låta dem få moderna gevär, ja, de mest moderna, som stå till buds. Enligt mitt förmenande hade det varit mycket lämpligt, om Kongl. Maj:t helt enkelt begärt anslag till gevär i och för anställandet af skjutöfningar. Kongl. Maj:t hade full rätt att säga: Militäröfningar skall det vara. Den frågan behöfde ej underkastas Riksdagens beslut. — Önskligt vore emellertid, såsom redan antydts, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet kunde så anordna dessa öfningar, att de fördelades på en längre tid af läsåret.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Jag har begärt ordet egentligen för att inlägga en gensaga mot syftet i det yttrande, som af en ärad talare nyss citerades, nemligen att »det är bra som det är» i fråga om militäröfningar. Jag sluter mig tvärtom till den tysta tanke, som största delen af kammarens ledamöter torde hafva haft, då ifrågavarande bevingade ord fälles, nemligen att »det *icke* är bra som det är».

De nuvarande militäröfningarna vid läroverken äro i de flesta fall visst icke tillfredsställande. Det är alldeles för mycket parad-exercis, för mycket instruktionsplugg, hvarjehande strids- och fälttjänst-öfningar, som ej passa för ynglingarnas ålder och derför lemna resultat af högst problematiskt värde. Nej, dessa öfningar måste väsentligen omläggas så att de blifva enbart eller nästan enbart målskjutningsöfningar, hvarjemte tiden för deras bedrivande bör kunna inskränkas något och lämpligare fördelas än nu är fallet. Och det är just derför, att Kongl. Maj:ts förslag går i sådan riktning, som jag för min del lifligt ansluter mig till detsamma.

Det är för öfrigt alldeles onödigt att här öppna en förberedande

härordningsdebatt. Ty om man är ense derom, att militäröfningarna i skolorna endast böra afse att vid sidan af gymnastisk färdighet bibringa målskjutningsfärdighet, så meddelas ungdomen ju derigenom två viktiga och för dess ståndpunkt lämpade militära färdigheter, som lära komma till nytta, huru än vår härordning må komma att gestalta sig.

Jag vill tillägga, att Kongl. Maj:ts förslag vinner stöd äfven af erfarenheten från våra grannländer, Norge och Danmark. Der har man haft sådana militäröfningar i skolorna, som vi nu ha, men har afskaffat dem, såsom olämpliga för skolan och onyttiga för försvaret. Kongl. Maj:ts förslag åter är ett försök att länka utvecklingen af ifrågakvarande öfningar i den rätta rigtningen.

Det förhåller sig icke heller så, som någon yttrat, att myndigheterna uttalat sig mot detta förslag. Domkapitel och läroverkskollegier hafva nemligen uttalat sig om något helt annat, nemligen om militäröfningarnas bibehållande i deras nuvarande form. Så var fallet med 7 domkapitel och 23 läroverkskollegier, som nyss af en talare ifrigt återropades såsom afstyrkande, medan likväl — det glömde han att nämna — 7 läroverksstyrelser och 10 kollegier voro för samma öfningars bibehållande. I den frågan voro således meningarna delade. Man kan emellertid vara ganska viss om att, derest de myndigheter, som då afstyrkte, finge yttra sig om militäröfningarna, omlagda på sätt som nu är i fråga, skulle man åtminstone från många af dem få ett helt annat svar.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Jönsson i Färeköp: Då här uppträdt åtskilliga militärer och lärare, som ansett sig vara hemma i denna fråga, må det äfven tillåtas en allmogeman att uttala sin tanke om denna sak. Visserligen såg jag redan på morgonen i dag, att gevären blixtrade, och fann att det redan var så långt kommet, att det var tal om härordningsförslaget. Men jag tror, att det är skäl att vänta med frågan om dessa militäröfningar, till dess hufvudfrågan blifvit afgjord — det är väl ej skäl att börja med svansen. Militäröfningarna, såsom de nu bedrifvas i elementarskolorna, anses af många olämpliga och såsom en mycket tung börda. Det kan vara tids nog att ordna denna fråga, när försvarsfrågan blifvit löst. Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Höjer: Jag anhåller om kammarens benägna öfverseende, om jag än en gång begärt ordet, ehuru jag redan angifvit min mening i frågan. Men då jag hört min ärade kollega herr Elowson här uttala en del besynnerliga åsigter, var det mig omöjligt att tåga. Han var af den meningen, att militäröfningarna i deras nuvarande form vore till väsentlig skada för undervisningen, men att olägenheterna skulle kunna undanröjas, om de fördelades på en längre tid. Jag är för min del af en diametralt motsatt åsigt och vill vördsamt bedja herr statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet, att han ej alls måtte tänka på en utsträckning af militäröfningarna öfver en längre tidrymd. »Det är bra som det är», om man nemligen på ett förståndigt sätt arrangerar dessa öfningar under september månad. Icke

Angående militäröfningarna vid de allmänna läroverken.
(Forts.)

Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

rår väl sjelfva saken för, att i landsorten vissa eforalstyrelser arrangerade dessa öfningar på ett galet sätt. Hur går det till här och hvar? Jo, man tager för militäröfningarna en timme här och en timme der, och så bli både skolundervisningen och militäröfningarna på ett betänkligt sätt splittrade. Här i Stockholm har man haft bättre förstånd. Under september månad sluta lektionerna i 6 och 7 klasserna kl. 11, och sedan fortgå militäröfningarna från 12 till 3. Således blir det en samlad, oafbruten lästid på morgonen och likaledes en samlad, oafbruten tid för militäröfningarna på förmiddagen. Med den erfarenhet jag och mina kolleger vid det läroverk, jag har äran tillhöra, vunnit i denna sak, måste vi säga, att om vi mot hvarandra väga olägenheterna och fördelarna af militäröfningarna, de senare äro afgjordt öfvervägande. Nu är visserligen fråga om att införa en och annan förändring, men inom den ram med afseende på tiden, som öfningarna redan hafva; dessa förändringar, som åsyfta utvecklingen af målskjutningsöfningarna, beröra icke på det ringaste vis den öfriga undervisningen.

Innan jag slutar, ber jag att gent emot herr Carlheim-Gyllenskölds påstående, att dessa militäröfningar ega ringa militärt värde, få anmärka, att om verkligen ett sådant uttalande gjorts af militärer — och det har utan tvifvel skett både 1897 och 1898 — dessa militärer yttrat sig i ämnet alldeles för tidigt. Såsom friherre Ericson nyss nämnde, har det behöfts 4 à 5 år, innan verkan af 1895 års bestämmelser kunnat göra sig gällande. Först *nu* kan man bedöma, huruvida de militära öfningarna enligt 1895 års instruktion ega något, stort eller litet, militäriskt värde. Friherre Ericson vittnade för sin del derom, att de egde ett sådant. Han är icke den ende militär jag hört yttra sig i den rigtningen.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Öfverläggningen i detta ämne var härmed slutad. I enlighet med de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å nämnda hemställan och bifall i stället till den vid punkten afgifna, utskottets utlåtande vidfogade reservation, och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i tjuguförsta punkten af förevarande utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets hemställan.

bifallit den vid punkten afgifna, utskottets betänkande vidfogade reservation.

*Angående
militär-
öfningarna
vid de
allmänna
läroverken.*
(Forts.)

Omröstningen utvisade 67 ja, men 104 nej; och hade alltså kammaren fattat beslut i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Som tiden nu var långt framskriden, uppsköts den vidare behandlingen af ifrågavarande utlåtande till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag skulle fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 4.5 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Rättelser

i Andra Kammarens protokoll n:o 16.

Sid. 52, rad. 12 nedifrån *står*: Hasselbo

läs: Hasselbol

Sid. 53, rad. 26 och 27 uppifrån *står*: Vexjö besvär

läs: Vexjö domkapitels besvär

Sid. 53, sista raden nedifrån *står*: och för min del önskar och

hoppas jag, att den måtte snart

läs: och för min del önskar jag

mer än jag vågar hoppas det,

att den måtte snart
